Implementácia predprimárneho vzdelávania na Slovensku: lokálne riadenie a percepcie predstaviteľov samospráv

Angelika Švecová[1] – František Križan – Michala Sládeková Madajová – Ivan Chorvát

The Implementation of Pre-primary Education in Slovakia: Local Governance and Municipal Authorities' Perceptions. This study analyses the implementation of compulsory pre-primary education in Slovakia from the perspective of local governments as key actors in public policy. The aim of the research is to identify how local authorities interpret and implement this policy and what barriers they encounter in the process. The analysis is based on a survey of 537 local government representatives in Slovakia and combines quantitative and qualitative approaches. The findings indicate that the nature of implementation barriers varies systematically across municipality types, with the most frequently reported obstacles including insufficient financial resources, limited institutional capacity, a shortage of qualified personnel, and socio-cultural factors affecting children's participation in pre-primary education. The analysis further demonstrates that local governments actively shape the conditions of access to early childhood education, particularly in the context of demographic change, regional disparities, and social inequalities. The study contributes to the sociological literature on public policy implementation by showing how local governance can either reproduce or mitigate inequalities in access to pre-primary education.

Sociológia 2026, Vol. 58 (No. 5: 454-495)

https://doi.org/10.31577/sociologia.2026.58.5.16

Key words: *Pre-primary education; kindergarten; municipalities; local governance; educational inequality; Slovakia*

[1] Kontakt: RNDr. Angelika Švecová, PhD., Katedra regionálnej geografie a rozvoja regiónov, Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, Ilkovičova 6, 842 15 Bratislava, Slovenská republika. E-mail: angelika.svecova@uniba.sk

prof. RNDr. František Križan, PhD., Katedra regionálnej geografie a rozvoja regiónov, Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, Ilkovičova 6, 842 15 Bratislava, Slovenská republika. E-mail: frantisek.krizan@uniba.sk

Mgr. Michala Sládeková Madajová, PhD., Katedra regionálnej geografie a rozvoja regiónov, Prírodovedecká fakulta, Univerzita Komenského v Bratislave, Ilkovičova 6, 842 15 Bratislava, Slovenská republika. E-mail: michala.sladekova@uniba.sk a Geografický ústav SAV, v. v. i., Štefánikova 49, Bratislava 814 73, Slovenská republika. E-mail: geogmada@savba.sk

doc. Mgr. Ivan Chorvát, M.A., CSc., Katedra sociológie a sociálnej antropológie, Filozofická fakulta, Univerzita Mateja Bela, Tajovského 40, 974 01 Banská Bystrica, Slovenská republika. E-mail: ivan.chorvat@umb.sk

Táto práca bola podporená Agentúrou na podporu výskumu a vývoja na základe zmluvy č. APVV-21-0286 (Jasle a škôlky pre každého? Predškolské vzdelávanie na Slovensku z aspektu priestorovej dostupnosti a sociálnej spravodlivosti) a zmluvy č. APVV-24-0360 (Vidiecko-mestské rytmy: Analýza denných rutín obyvateľov Slovenska prostredníctvom geolokačných údajov mobilnej siete) a projektom VEGA č. 1/0531/26 (Sociálna a ekonomická úroveň regiónov Slovenska v kontexte kvality života – podobnosti a rozdiely) a VEGA č. 1/0765/26 (Dynamika rozvoja kultúrneho kapitálu, čitateľskej gramotnosti a úspešnosti vo vzdelávaní na 2. stupni základných škôl). Poďakovanie patrí aj Združeniu miest a obcí Slovenska a jeho expertom za ústretovosť a profesionálnu spoluprácu pri výskumných aktivitách.

Autorské práva: © 2026 autor(i). Toto je článok s otvoreným prístupom šírený pod licenciou Creative Commons Attribution 4.0 International (CC BY 4.0). Vydáva Sociologický ústav SAV, v. v. i.

Úvod

Experimentálne a longitudinálne štúdie ukazujú, že predprimárne vzdelávanie významne ovplyvňuje kognitívny a sociálny vývin detí (Cappelen et al. 2020) a podporuje ich skorú socializáciu. Výskum predprimárneho vzdelávania sa v sociálnych vedách sústreďuje najmä na preferencie a rozhodovacie stratégie rodičov pri výbere vzdelávacích zariadení (Kaščák – Betáková 2014; Slepičková – Fučík 2018; Križan et al. 2025) a na perspektívu učiteľov (Majerčíková 2017), pričom významnú líniu predstavujú štúdie analyzujúce priestorové rozmiestnenie zariadení predprimárneho vzdelávania a regionálne rozdiely v ich celkovej dostupnosti (Nestorová Dická 2011; Sládeková Madajová et al. 2021; Výbošťok et al. 2025; Výbošťok – Križan 2026). Otázka dostupnosti nadobúda osobitný význam v kontexte pretrvávajúcich nerovností v prístupe k predprimárnemu vzdelávaniu a postupného posilňovania právneho nároku naň. V globálnom meradle zostáva prístup k predprimárnemu vzdelávaniu výrazne nerovný (UNESCO 2021). Menej ako polovica štátov sveta zabezpečuje bezplatné predprimárne vzdelávanie aspoň v rozsahu jedného roka a len 27 % štátov ho poskytuje bezplatne dva a viac rokov (Earle et al. 2018). Nerovnosti v prístupe a v miere zapojenia detí do predprimárneho vzdelávania sú pritom podmienené regionálnymi, príjmovými a ďalšími sociálnymi rozdielmi (Raikes et al. 2023). Zároveň sa rané vzdelávanie v medzinárodnom práve čoraz jednoznačnejšie chápe ako súčasť práva na vzdelanie, z čoho vyplýva povinnosť štátov zabezpečiť cenovo prístupné, dostupné a kvalitné služby (Fredman et al. 2022). Napriek rastúcemu významu predprimárneho vzdelávania zostáva jeho implementácia na lokálnej úrovni nedostatočne preskúmaná, hoci práve miestne samosprávy zohrávajú kľúčovú úlohu pri sprostredkovaní vzdelávacej politiky a formovaní nerovností v prístupe k vzdelávaniu. Existujúci výskum sa pritom sústreďuje najmä na správanie rodičov, priestorovú dostupnosť či perspektívu učiteľov, zatiaľ čo perspektíva zriaďovateľov ako aktérov implementácie verejných politík zostáva nielen v slovenskom kontexte takmer nepreskúmaná (van de Kuilen et al. 2023). Tento deficit je obzvlášť problematický, keďže práve na lokálnej úrovni dochádza k prekladu univerzálnych politických cieľov do konkrétnych rozhodnutí, ktoré môžu sociálne nerovnosti reprodukovať alebo zmierňovať. Miestne samosprávy ako zriaďovatelia predškolských zariadení nevystupujú len ako administratívni správcovia, ale ako aktéri, ktorí aktívne formujú podmienky prístupu k vzdelávaniu (Carlbaum et al. 2024). Ich rozhodnutia o kapacitách, pravidlách prijímania či organizácii systému majú priamy dopad na celkovú dostupnosť predprimárneho vzdelávania a na reálne možnosti zapojenia detí do systému raného vzdelávania (Sládeková Madajová et al. 2025).

Kým národné a medzinárodné strategické dokumenty zdôrazňujú princíp univerzálne spravodlivého prístupu k predškolskému vzdelávaniu, prax zo strany zriaďovateľov je podstatne komplexnejšia. Predstavitelia municipalít ako kľúčoví organizátori systému poskytovania predprimárneho vzdelávania zohrávajú významnú úlohu pri riadení zápisov a plánovaní kapacít, čím sprostredkúvajú národné ciele na lokálnej úrovni (Carlbaum et al. 2024). V praxi pritom musia vyvažovať princíp rodičovskej voľby so zabezpečením rovnosti prístupu k vzdelaniu, napríklad prostredníctvom spádových obvodov alebo poradovníkov pri prijímaní detí. Rozhodovanie o organizácii a dostupnosti zariadení ovplyvňujú nielen lokálne limity kapacitného charakteru, demografické a socioekonomické špecifiká prostredia (Sládeková Madajová et al. 2025; Sládeková Madajová – Šveda 2026), ale aj dostupnosť kvalifikovanej pracovnej sily a finančné možnosti ich prevádzky. Nevhodné rozhodnutia zriaďovateľov môžu mať zásadné sociálne a ekonomické dôsledky, keďže determinujú každodenné dochádzkové toky detí a ovplyvňujú rytmus rodinného života (Rišová 2025). Výskumy poukazujú, že aj relatívne drobné administratívne prekážky (akými sú komplikované prihlasovacie formuláre, krátke termíny zápisu, požiadavka viacerých potvrdení či nedostatočná informovanosť rodičov), môžu výrazne ovplyvňovať zápis detí do predškolských zariadení (Hermes et al. 2025). V slovenskom kontexte navyše vstupujú do témy predprimárneho vzdelávania špecifiká marginalizovaných rómskych komunít (Filakovská Bobáková – Veselská 2024), ako aj historický kontext regionálnych rozdielov (Gurňák – Švecová 2026). Transformácia siete predškolských zariadení na Slovensku po roku 1989 priniesla väčšiu rozmanitosť zriaďovateľov a diferencovanejšiu podobu školskej infraštruktúry (Švecová – Tolmáči 2025), čo sa prejavilo v nerovnomernej priestorovej dostupnosti a rozdielnych podmienkach prístupu k predškolskému vzdelávaniu (Sládeková Madajová et al. 2025; Švecová et al. 2025).

Východiskom tejto štúdie je zavedenie povinného predprimárneho vzdelávania pre päťročné deti od septembra 2021 a jeho plánované rozšírenie na štvorročné (od roku 2027) a trojročné deti (v roku 2028). Tieto legislatívne zmeny kladú nové požiadavky na obce a mestá ako zriaďovateľov materských škôl, ktoré zabezpečujú ich praktické uplatňovanie na lokálnej úrovni.

Cieľom príspevku je analyzovať názory samospráv (starostov obcí a primátorov miest) ako zriaďovateľov materských škôl na implementáciu predprimárneho vzdelávania na Slovensku. Príspevok identifikuje problémy a bariéry, ktorým samosprávy čelia pri realizácii predškolskej dochádzky a zvyšovaní zaškolenosti detí a zároveň analyzuje predstavy lokálnych predstaviteľov o ďalšom smerovaní a rozvoji systému materských škôl na úrovni municipalít. Implementáciou v tejto štúdii rozumieme proces, prostredníctvom ktorého samosprávy uvádzajú konkrétne legislatívne opatrenia do praxe, teda rozhodo-

vanie a praktiky zriaďovateľov materských škôl v reakcii na nový právny rámec. Výskum sa sústreďuje na tri analytické oblasti: i) aké hlavné problémy identifikujú zriaďovatelia; ii) ako sa tieto problémy líšia podľa veľkosti obce; iii) aké stratégie samosprávy využívajú na ich prekonávanie a aký ďalší vývoj materských škôl očakávajú.

Kontext sociálneho výskumu

Predprimárne vzdelávanie je vnímané ako kľúčový nástroj sociálnych investícií, ktorý môže prispievať k znižovaniu nerovností. Výskumy zo sociológie vzdelávania a sociálnej politiky ukazujú, že kvalita a dostupnosť raného vzdelávania majú významný vplyv na kognitívny, sociálny a emocionálny vývin detí, ako aj na ich neskoršie vzdelávacie a pracovné výsledky (Heckman 2006; Barnett 2011; Kulic et al. 2017, 2019). Tento význam zdôrazňujú aj štúdie o sociálnych investíciách (Vandenbroeck 2020), ktoré vychádzajú z predpokladu, že investície do raného detstva predstavujú efektívny nástroj rozvoja ľudského kapitálu a znižovania sociálnych nerovností v dlhodobom horizonte. Zároveň však výskum poukazuje na to, že prístup k službám predprimárneho vzdelávania nie je rovnomerne distribuovaný a často odráža širšie sociálne a regionálne nerovnosti (Šveda et al. 2026). Samotná existencia politík podporujúcich rané vzdelávanie totiž automaticky nevedie k rovnakému prístupu k týmto službám (Sládeková Madajová et al. 2025). Participácia na predprimárnom vzdelávaní je výsledkom interakcie medzi štrukturálnymi podmienkami, ako sú kapacity, financovanie alebo infraštruktúra, a individuálnymi či rodinnými zdrojmi, vrátane príjmu, vzdelania rodičov, kultúrnych noriem alebo dôvery v inštitúcie. V dôsledku toho je využívanie služieb starostlivosti o deti v mnohých štátoch výrazne sociálne diferencované, deti z rodín s vyšším socioekonomickým statusom ich využívajú častejšie než deti zo znevýhodneného prostredia, čo môže prispievať k reprodukcii existujúcich nerovností (Van Lancker – Ghysels 2016; Välimäki et al. 2024). Dostupnosť a využívanie týchto služieb sú zároveň ovplyvňované širšími inštitucionálnymi a politickými faktormi, ako sú rozsah verejných investícií, organizácia systému starostlivosti o deti či charakter sociálneho štátu.

Príspevok vychádza z perspektívy viacúrovňového riadenia (*multi-level governance*) a teórie sociálnej reprodukcie. Multi-level governance označuje spôsob riadenia verejných politík, na ktorom sa podieľajú rôzne úrovne správy – od národnej, cez regionálnu až po miestnu – pričom každá z nich má svoje kompetencie a možnosti (Buček 2013; Leseman – Slot 2025). Tento pohľad pomáha pochopiť, prečo môže byť predprimárne vzdelávanie v jednotlivých obciach dostupné a organizované odlišne, hoci vychádza z rovnakých národných pravidiel. Lokálne rozdiely v dostupnosti a kvalite sa pritom objavujú aj

v štátoch s dlhoročnou tradíciou verejného predprimárneho vzdelávania (Leseman – Slot 2025; Homme et al. 2024).

Teória sociálnej reprodukcie (Bourdieu 2011) patrí medzi kľúčové prístupy vysvetľujúce nerovnosti vo vzdelávaní, keďže zdôrazňuje úlohu sociálneho a kultúrneho kapitálu pri formovaní vzdelávacích dráh jednotlivcov. Vzdelávacie systémy tak môžu prispievať k reprodukcii sociálnych rozdielov, keďže deti z rodín s vyšším sociálnym a kultúrnym kapitálom disponujú výhodami umožňujúcimi lepšie využívať dostupné vzdelávacie príležitosti. V kontexte predprimárneho vzdelávania sa táto perspektíva využíva aj na vysvetlenie rozdielov v účasti detí na ranom vzdelávaní a v prístupe ku kvalitným službám starostlivosti o deti (Križan et al. 2025). V tejto štúdii prenášame logiku rozdielneho vybavenia zdrojmi aj na úroveň zriaďovateľov. Samosprávy disponujú rozdielnou ekonomickou kapacitou, sociálnym kapitálom (väzby na štátnu správu, ZMOS, cirkevné a súkromné subjekty) a inštitucionálnymi a personálnymi kapacitami (úradnícky aparát, expertíza a personálne zabezpečenie). Veľkosť obce pritom chápeme ako empirický proxy indikátor rozdielov v jej organizačných a personálnych možnostiach. Kombinácia týchto zdrojov vytvára rozdielny manévrovací priestor samospráv pri implementácii vzdelávacej politiky, čo pomáha vysvetliť, prečo sa univerzálne nastavené opatrenia realizujú v lokálnych podmienkach diferencovane. Samosprávy tak spoluurčujú lokálnu distribúciu vzdelávacích príležitostí a nerovnomerná ponuka miest v predškolských zariadeniach môže odrážať a zároveň reprodukovať existujúce socioekonomické a regionálne nerovnosti (Leseman – Slot 2014; Baranyai 2023; Sládeková Madajová et al. 2025).

Zatiaľ čo centrálne politiky smerujú k plošnej inklúzii, lokálna implementácia je ovplyvnená štrukturálnymi, finančnými a koordinačnými podmienkami, ktoré môžu obmedzovať schopnosť samospráv zabezpečovať rovný prístup k službám (Buček 2025; Mihálik et al. 2019). Bourdieuovská logika kapitálov tak umožňuje chápať rozdiely v implementácii univerzálnej politiky aj ako dôsledok rozdielneho vybavenia samotných zriaďovateľov zdrojmi a kapacitami.

Na základe uvedených prístupov možno lokálne samosprávy vnímať ako aktérov, ktorí významne spoluurčujú podmienky prístupu detí k predprimárnemu vzdelávaniu. Rozdiely medzi obcami pritom nevychádzajú iba z ich ekonomických a organizačných možností, ale aj zo širšieho sociálneho a inštitucionálneho prostredia, v ktorom sa vzdelávacia politika implementuje. Perspektíva viacúrovňového riadenia umožňuje analyzovať, ako sa univerzálne nastavená národná politika transformuje prostredníctvom rozhodovania samospráv do rozdielnych lokálnych podmienok, zatiaľ čo perspektíva sociálnej reprodukcie pomáha vysvetliť, ako rozdielne zdroje samospráv a rodín môžu prispie-

vať k zmierňovaniu, ale aj reprodukcii sociálnych a priestorových nerovností v prístupe k predprimárnemu vzdelávaniu.

Súčasná situácia s predškolským vzdelávaním na Slovensku

Sieť materských škôl na Slovensku prešla po roku 1989 výraznou reštrukturalizáciou, fragmentáciou a decentralizáciou (Švecová – Tolmáči 2025). Prenos zriaďovateľských kompetencií na obce síce posilnil lokálnu autonómiu, zároveň však vytvoril nové nerovnosti medzi samosprávami s rozdielnou fiškálnou kapacitou, demografickou dynamikou a sociálnou štruktúrou obyvateľstva (Pavolini – Van Lancker 2019). Sociologicky relevantnou otázkou sa preto stáva, ako lokálne autority interpretujú a implementujú národné vzdelávacie politiky a ako sa tieto interpretácie premietajú do každodenného fungovania inštitúcií.

Obce a mestá, ako zriaďovatelia materských škôl, vystupujú ako významní aktéri lokálneho riadenia a správy vzdelávacieho systému. Ich rozhodnutia o kapacitách zariadení, spádovosti, výške poplatkov či investíciách do infraštruktúry majú nielen administratívny, ale aj sociálny rozmer, keďže ovplyvňujú, ktoré deti budú mať prístup k inštitucionálnemu vzdelávaniu, za akých podmienok a s akou mierou podpory. V tomto zmysle pôsobia ako sprostredkovatelia medzi národnou politikou a každodennou realitou rodín (Vandenbroeck et al. 2018). Spôsob, akým samosprávy tieto podmienky vytvárajú, pritom môže prispievať k zmierňovaniu, ale aj k prehlbovaniu sociálnych rozdielov v prístupe k predprimárnemu vzdelávaniu.

Slovenský systém predprimárneho vzdelávania prešiel od začiatku 90. rokov 20. storočia významnými legislatívnymi a inštitucionálnymi zmenami (Švecová – Tolmáči 2025; Švecová et al. 2025). Materské školy sa stali prvým článkom školskej sústavy, s presne definovanými cieľmi, obsahom a organizáciou vzdelávania v Štátnom vzdelávacom programe pre predprimárne vzdelávanie. Deti sú do materskej školy štandardne prijímané vo veku 3–5 rokov, výnimočne od dovŕšenia 2 rokov pri splnení prísnych kapacitných, personálnych a materiálnych podmienok. Zriaďovateľmi materských škôl sú najmä obce a mestá (verejné materské školy), ale aj fyzické alebo iné právnické osoby (súkromné materské školy) a štátom uznané cirkvi alebo náboženské spoločnosti (cirkevné materské školy). Materské školy sú evidované v Registri škôl a školských zariadení (ďalej Register), ktorý spravuje *Ministerstvo školstva, výskumu, vývoja a mládeže SR* (MŠVVM 2026). Register vznikol transformáciou dovtedajšej *Siete škôl a školských zariadení SR* a *Centrálneho registra škôl, školských zariadení a elokovaných pracovísk* na základe zákona č. 321/2025 Z. z. o školskej správe, pričom nový systém je účinný od 1. januára 2026. Register predstavuje informačný systém verejnej správy a zápis školy

v Registri je zároveň podmienkou oprávnenia vykonávať výchovu a vzdelávanie. Popri takto evidovaných zariadeniach existuje sektor súkromných mimosieťových zariadení, ktoré poskytujú starostlivosť o deti do 6 rokov, no nemajú zo zákona oprávnenie poskytovať predprimárne vzdelávanie, hoci často ponúkajú vysokú kvalitu služieb a individuálny prístup (Sládeková Madajová et al. 2021). Rodičia môžu zároveň plniť povinné predprimárne vzdelávanie aj formou individuálneho vzdelávania v domácom prostredí, ak dieťa preukáže potrebnú úroveň rozvoja a rodič spĺňa zákonom stanovenú kvalifikačnú podmienku minimálne stredoškolského vzdelania.

Účasť detí na predprimárnom vzdelávaní na Slovensku však dlhodobo zaostávala za európskym priemerom, čo bolo ovplyvnené aj absenciou zákonnej povinnosti navštevovať materskú školu (Švecová et al. 2025). Významným legislatívnym míľnikom bolo preto zavedenie povinného predprimárneho vzdelávania pre päťročné deti od septembra 2021. Zaškolenosť detí, definovaná ako miera ich účasti na predprimárnom vzdelávaní (v zahraničnej literatúre enrolment/participation rate), predstavuje kľúčový indikátor prístupu k predškolskému vzdelávaniu. Odráža nielen priestorové rozmiestnenie a kapacitnú dostupnosť materských škôl, ale aj komplexný súbor socioekonomických, geografických a kultúrnych faktorov ovplyvňujúcich rozhodnutia rodičov o zápise detí do predškolských zariadení. Na Slovensku dlhodobo existujú výrazné regionálne rozdiely v miere zaškolenosti detí predškolského veku (Obrázok č. 1).

Obrázok č. 1: **Miera zaškolenosti detí v materských školách na Slovensku v roku 2024**

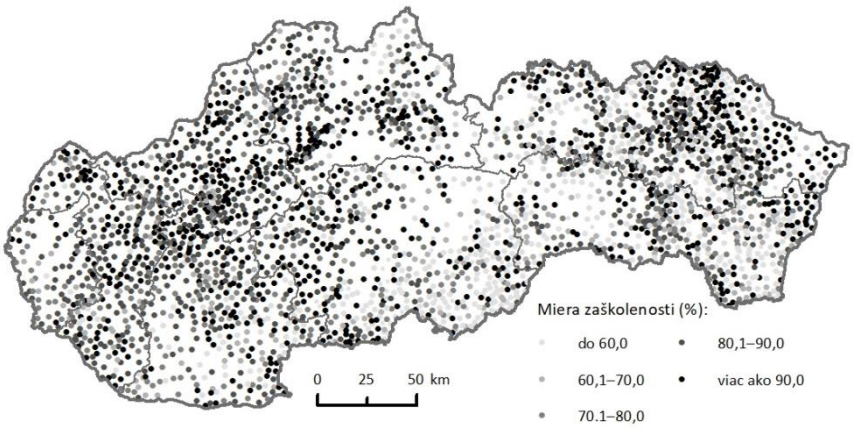

Zdroj: vlastné spracovanie.

Novelizáciou školského zákona prijatou v roku 2025 sa povinné predprimárne vzdelávanie od roku 2027 rozširuje na štvorročné a od roku 2028 aj na trojročné deti, čo má prispieť k zvyšovaniu zaškolenosti a k napĺňaniu európskeho cieľa 96 % účasti detí vo veku 3–5 rokov do roku 2030. Rovnocenné podmienky pri vstupe detí do vzdelávania zároveň podporuje právo na prijatie na predprimárne vzdelávanie v materskej škole, ktoré sa od roku 2025 vzťahuje na všetky deti od troch rokov. V prípade nedostatku miest v spádovej materskej škole môžu rodičia za určitých podmienok poberať rodičovský príspevok aj po dovŕšení troch rokov veku dieťaťa.

Dôležitou zmenou bola aj reforma financovania materských škôl, ktoré od roku 2025 prešli na štátny normatívny systém podobne ako základné školy. Pred touto reformou boli materské školy financované prostredníctvom podielových daní obcí v rámci tzv. originálnych kompetencií. Cieľom bolo posilniť stabilitu financovania a podporiť dostupnosť a inkluzívnosť systému najmä pre deti zo sociálne znevýhodneného prostredia. Empirické zistenia však naznačujú, že efektívnejším riešením môže byť skôr cielene zameraná podpora detí zo sociálne a jazykovo znevýhodneného prostredia, než plošné rozširovanie povinnosti predprimárneho vzdelávania (Sládeková Madajová et al. 2025).

V roku 2025 pôsobilo na Slovensku 3 153 materských škôl s kapacitou 203 918 miest (Obrázok č. 2) a vyše 260 zariadení predškolského vzdelávania mimo Registra, ktoré odhadom poskytujú 3 000 miest celodennej starostlivosti (Švecová et al. 2025). Priestorové usporiadanie zariadení predškolskej dochádzky na Slovensku však vykazuje výraznú heterogenitu, ktorá generuje regionálne disparity v prístupe k službám.

Obrázok č. 2: **Priestorové rozmiestnenie materských škôl na Slovensku v roku 2025**

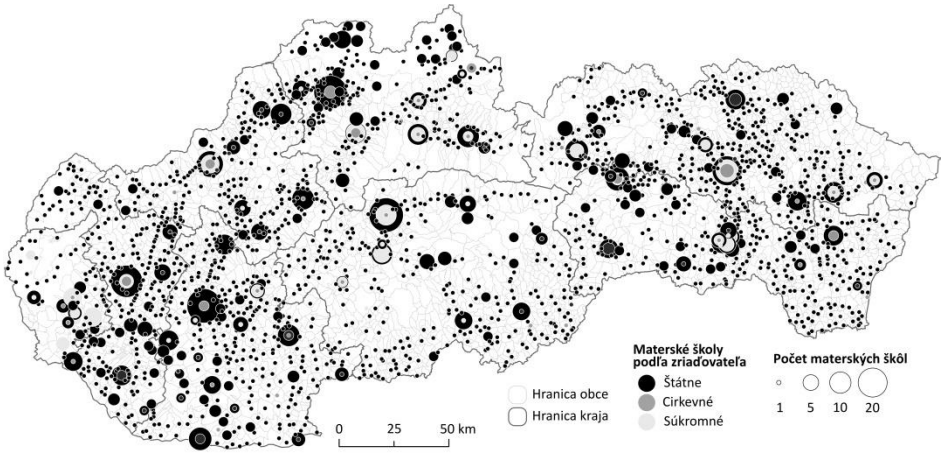

Zdroj: vlastné spracovanie.

Mnohé empirické štúdie potvrdzujú dichotómiu medzi urbánnym a rurálnym prostredím, pričom suburbánne zóny a vidiecke regióny čelia obzvlášť obmedzenému prístupu k formálnej starostlivosti o deti (DeBaryshe et al. 2024; Sládeková Madajová et al. 2025). Podľa údajov o dochádzkových tokoch detí do materských škôl až 80 % detí navštevuje zariadenie v mieste svojho bydliska (CVTI 2025). Analýza dostupnosti materských škôl ukázala, že pre približne dve tretiny detí je materská škola dostupná do 4 minút chôdze v cestnej sieti, zatiaľ čo pre 14 % detí táto hodnota presahuje 10 minút (Švecová et al. 2025). Tieto disproporcie vytvárajú na rodičov dodatočný tlak v podobe zvýšených časových a finančných nákladov spojených s každodennou povinnou predškolskou dochádzkou.

Dáta a metódy

Zber primárnych dát prebiehal v spolupráci so Združením miest a obcí Slovenska (ZMOS) na základe distribúcie elektronických dotazníkov starostom obcí a primátorom miest prostredníctvom interného komunikačného kanála v období mesiacov apríl a máj v roku 2025. Oslovení boli členovia ZMOS (2 791 obcí z celkového počtu 2 929) a do prieskumu sa zapojilo 537 samospráv (18,3 % všetkých obcí Slovenska) z rôznych regiónov Slovenska (Obrázok č. 3). Jednotkou analýzy bola samospráva; respondentom bol starosta/starostka, primátor/primátorka alebo nimi poverená osoba so znalosťou fungovania materskej školy v obci. Zisťovanie bolo teda primárne zamerané na materské školy v zriaďovateľskej pôsobnosti obcí a miest (verejné materské školy) a priamo sa nevzťahovalo na súkromné ani cirkevné materské školy. Ich prítomnosť v obci však mohla byť respondentmi nepriamo zohľadnená pri hodnotení miestnej situácie v oblasti predprimárneho vzdelávania. Výskum pracuje s nepravdepodobnostnou samovýberovou vzorkou samospráv, ktoré sa zapojili do výskumu na základe výzvy. Výsledky preto interpretujeme ako analyticky cenný obraz percepcií zapojených zriaďovateľov, nie ako striktne reprezentatívny odhad pre všetky obce Slovenska. V čase realizácie prieskumu sa materská škola nachádzala v 510 obciach (95 %). V 15 obciach materská škola nikdy nebola zriadená a v 12 obciach síce v minulosti existovala, avšak v súčasnosti už nepôsobí. Z hľadiska typu zriaďovateľa pochádzalo 58 respondentov z mestského prostredia (41 % slovenských miest), zatiaľ čo ostatní reprezentovali vidiecke obce. Označenie mestské prostredie vychádza z kritéria štatútu podľa zákona č. 369/1990 Zb. o obecnom zriadení. Dotazník obsahoval uzavreté aj otvorené otázky zamerané na dostupnosť materských škôl, implementáciu povinného predprimárneho vzdelávania, bariéry samospráv pri zabezpečovaní predprimárneho vzdelávania a predpoklady ďalšieho rozvoja systému materských škôl (Príloha). V tejto štúdii pracujeme s vybranými otázkami, ktoré

umožňujú analyzovať jednak frekvenciu deklarovaných problémov a riešení, ako aj obsah voľných odpovedí zriaďovateľov.

Obrázok č. 3: **Lokality zriaďovateľov zapojených do prieskumu (n = 537)**

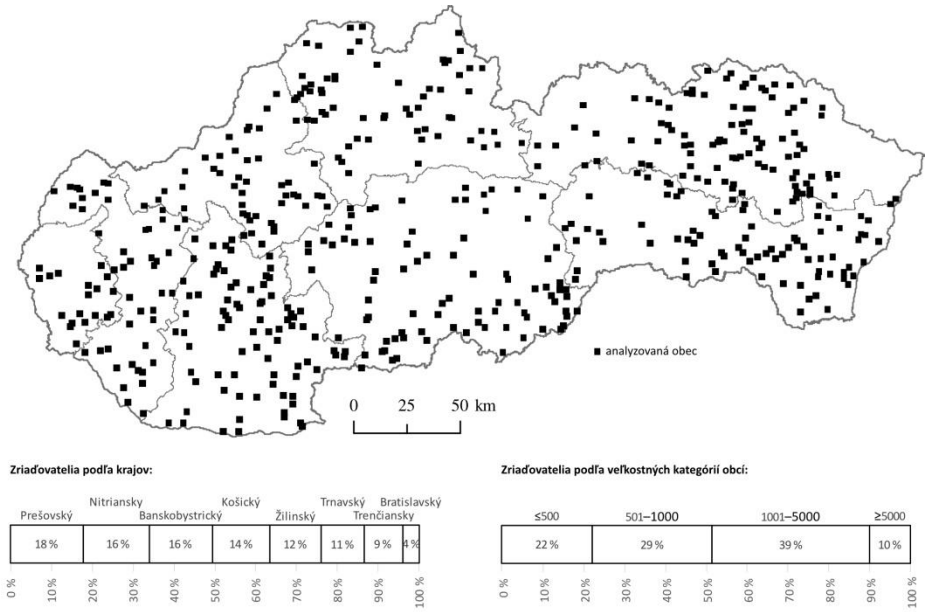

Zdroj: vlastné spracovanie.

Otvorené odpovede boli analyzované kombináciou kvalitatívneho a kvantitatívneho postupu. V prvej fáze boli texty normalizované, najmä zjednotením zápisu a odstránením nerelevantných znakov. Následne bol na podklade opakovaného čítania odpovedí a teoreticky očakávaných tém vytvorený kódovací rámec, ktorý prepájal deduktívny a induktívny postup (Danielová et al. 2024). Jednotlivým odpovediam boli priraďované tematické kódy; jedna odpoveď mohla obsahovať viac tematických kategórií súčasne. Pri identifikácii tém sme využili konzervatívny slovníkový prístup založený na výskyte kľúčových kmeňov slov, pričom nejednoznačné prípady boli manuálne kontrolované.

Kvantitatívna analýza bola založená na deskriptívnych štatistikách a inferenčných testoch zodpovedajúcich charakteru premenných. Asociácie medzi kategorizovanými premennými boli testované chí-kvadrát testom, pri nízkych očakávaných početnostiach Fisherovým exaktným testom. Ako hlavná štrukturálna charakteristika obcí bola zvolená populačná veľkosť, a to z dvoch dôvodov. Po prvé, veľkosť obce je v literatúre o lokálnej samospráve etablovaným ukazovateľom súvisiacim s administratívnou a fiškálnou kapacitou. Menšie

a rurálne obce čelia relatívnym kapacitným deficitom voči väčším sídlam (Jensen 2025) a populačná veľkosť patrí medzi štandardné premenné v komparatívnych štúdiách výkonu obcí (Avellaneda – Gomes 2015). Hoci dôkazy o vzťahu medzi veľkosťou a výkonom obcí nie sú jednoznačné a malé obce môžu byť v poskytovaní špecializovaných služieb vysoko efektívne (de Vries – Sobis 2019), veľkosť zostáva najpoužívanejšou premennou na zachytenie rozdielov v inštitucionálnych kapacitách lokálnych vlád. Po druhé, populačná veľkosť úzko koreluje s ďalšími atribútmi relevantnými pre predprimárne vzdelávanie (demografická dynamika, rozsah siete zariadení, štruktúra dopytu, socioekonomické zloženie obyvateľstva), a preto umožňuje zachytiť variabilitu lokálnych podmienok v rámci jednej premennej. Pri analýzach sme rozlišovali fixné veľkostné kategórie obcí (≤500; 501–1 000; 1 001–5 000; >5 000 obyvateľov) a zároveň sme pracovali aj so spojitou premennou počet obyvateľov. Monotónny vzťah medzi počtom obyvateľov obce a vybranými premennými bol posudzovaný pomocou Spearmanovho korelačného koeficientu. Pri porovnávaní rozdelenia početnosti medzi jednotlivými skupinami obcí sme použili Mann–Whitney test alebo Kruskal–Wallisov test.

Pre vybrané tematické kategórie odpovedí (pozri kapitolu Výsledky) bol odhadnutý súbor binárnych logistických regresných modelov s cieľom preskúmať súvislosť medzi výskytom konkrétnej kategórie odpovede a štrukturálnymi charakteristikami obce. Závislé premenné tvorili binárne indikátory jednotlivých tematických kategórií (1 = výskyt kategórie v odpovedi, 0 = bez výskytu). V základnom modeli (model 1) bola hlavnou nezávislou premennou populačná veľkosť obce, charakterizovaná ako logaritmicky transformovaný počet obyvateľov vo forme $\ln(x + 1)$, čo znižuje vplyv extrémnych hodnôt a zmierňuje pravostrannú asymetriu rozdelenia. Ako robustná kontrola bol odhadnutý alternatívny model (model 2), v ktorom bola spojitá premenná počtu obyvateľov nahradená fixnými veľkostnými kategóriami obcí (≤500; 501–1 000; 1 001–5 000; >5 000 obyvateľov).

Výsledky

V teoretickej časti sme lokálne samosprávy opísali ako aktérov implementácie verejných politík, ktorí svojimi rozhodnutiami o alokácii zdrojov, organizácii služieb a interakcii s obyvateľstvom spoluvytvárajú štruktúru príležitostí pre deti v ranom veku. Rozdiely medzi obcami sme pritom interpretovali nielen ako technický problém kapacít, ale ako sociálne podmienený proces, v ktorom sa prelínajú inštitucionálne, ekonomické a kultúrne faktory (Sládeková Madajová et al. 2025; Pavolini – Van Lancker 2019). V tejto kapitole tieto teoretické východiská konfrontujeme s empirickými zisteniami z prieskumu 537 samospráv. Prehľad výsledkov je organizovaný do štyroch tematických

oblastí. V prvej časti identifikujeme hlavné problémy, ktoré zriaďovatelia vnímajú pri zabezpečovaní povinného predprimárneho vzdelávania. Druhá časť sa zameriava na dôvody nízkej zaškolenosti detí a na opatrenia, ktoré samosprávy navrhujú na jej zvyšovanie. V tretej časti analyzujeme poplatky za materské školy ako konkrétny nástroj, ktorým zriaďovatelia ovplyvňujú finančnú dostupnosť predprimárneho vzdelávania a štvrtá časť sa venuje očakávanému vývoju materských škôl v horizonte piatich rokov. Vo všetkých častiach sledujeme diferenciáciu zistení podľa veľkosti obce.

Hlavné problémy pri zabezpečovaní povinného predprimárneho vzdelávania

Z odpovedí zriaďovateľov na otázku „*S akými najdôležitejšími problémami sa samospráva stretáva pri zabezpečení povinnej predškolskej dochádzky*", boli identifikované nasledujúce výzvy (obrázok č. 4):

- Nedostatok finančných prostriedkov, ktorý deklarovalo až 38,5 % zriaďovateľov. Riešenie prevádzky materskej školy je často finančne náročné tak pre populačne malé, ako aj väčšie obce. Tento deficit sa prejavuje predovšetkým v oblasti rozširovania kapacít materských škôl a zabezpečovania kvalifikovaného pedagogického i nepedagogického personálu. Starostovia zároveň poukazujú na to, že aktuálne normatívy a dotácie (príspevky zo štátu) často nepokrývajú ani reálnu prevádzkovú potrebu, a preto obce nie sú schopné investovať do rozšírenia, modernizácie, prípadne udržania existujúcej kapacity. Finančné obmedzenia tak významne determinujú dostupnosť aj kvalitu poskytovaného vzdelávania. Tento výsledok poukazuje na štrukturálnu nerovnosť medzi samosprávami, keďže schopnosť zabezpečiť predprimárne vzdelávanie je podmienená fiškálnymi možnosťami obce.
- Nezáujem alebo špecifické postoje rodičov, na ktoré poukázalo 18,8 % zriaďovateľov. Najčastejšie sa tento problém viaže na rodiny zo sociálne znevýhodneného prostredia a z marginalizovaných rómskych komunít a možno ho interpretovať aj v kontexte rozdielov v kultúrnom kapitáli a dôvere vo vzdelávacie inštitúcie. Respondenti uvádzajú, že problémy sa prejavujú predovšetkým nepravidelnou dochádzkou detí, častými absenciami, neochotou uhrádzať poplatky spojené s pobytom v materskej škole a nízkou motiváciou zapojiť deti do predprimárneho vzdelávania. Súčasťou problému je aj nedostatočné povedomie zákonných zástupcov o význame a povinnosti predškolskej dochádzky (Lukšík 2019). Niektorí zriaďovatelia zároveň poukazujú na preferenciu domácej starostlivosti o dieťa (tzv. domáce vzdelávanie), ktorá môže znižovať mieru participácie na inštitucionálnom predprimárnom vzdelávaní. Uvedené ťažkosti bývajú prepojené s nepriaznivou sociálno-ekonomickou

situáciou rodín, vrátane chudoby a nezamestnanosti, ako aj s nižšou úrovňou vzdelania rodičov. V niektorých prípadoch zohrávajú úlohu aj jazykové a kultúrne bariéry. Špecifickým problémom je tiež nedostatočná informovanosť rodičov v situáciách, keď zákonní zástupcovia dlhodobo žijú alebo pracujú v zahraničí, čo komplikuje komunikáciu so školou a zabezpečenie pravidelnej dochádzky dieťaťa.

- Nedostatok kapacít materských škôl identifikovalo 15,5 % zriaďovateľov. Ide o častý problém najmä v obciach s trendom rastu populácie. V období populačného rastu vzniká tlak na rozširovanie kapacít a zvyšovanie investičných výdavkov, zatiaľ čo pri poklese počtu detí môže dochádzať k neefektívnemu využívaniu existujúcich zdrojov. Zriaďovatelia opakovane uvádzajú, že napriek záujmu rodičov nie je možné prijať všetky deti z dôvodu obmedzených priestorových možností (nedostatok tried a budov). Prednosť preto často majú staršie deti, resp. deti plniace povinnú predprimárnu dochádzku. Viaceré obce plánujú rozšírenie kapacít prostredníctvom výstavby nových tried alebo pavilónov.
- Iné problémy uviedlo 11,2 % obcí. Medzi najčastejšie z nich patrili demografické výkyvy a s tým súvisiaci nízky počet detí v predškolskom veku, ktorý je typickým problémom pre viaceré populačne malé vidiecke obce (Nestorová Dická – Lipták 2024). Nedostatok detí často vedie až k rušeniu tried, škôl alebo k hľadaniu spádových škôl v okolitých obciach či mestách. Pri malej populácii nemajú obce ekonomickú motiváciu, ani kapacity otvárať triedu. K ďalším špecifickým problémom patrí neúmerná vzdialenosť do materskej školy alebo nepriaznivý prístup najmä v odľahlejších obciach (tzv. problém púští starostlivosti o deti). Problémom je aj migrácia rodičov za prácou a s tým súvisiaci zápis detí do materských škôl v mieste zamestnania rodičov, ako aj otázky trvalého pobytu (najmä v mestách a suburbiách). V neposlednom rade ide o problém s byrokratickými, legislatívnymi a organizačnými prekážkami, akými sú náročné žiadosti o rozšírenie kapacít, podmienky čerpania eurofondov a iné.
- Nedostatok kvalifikovaného personálu označilo 8,8 % zriaďovateľov. Kvalifikovaný pedagogický personál predstavuje jeden zo základných predpokladov kvality predprimárneho vzdelávania a efektívneho fungovania materských škôl. Odborná pripravenosť učiteľov významne ovplyvňuje úroveň výchovno-vzdelávacieho procesu, schopnosť reagovať na individuálne potreby detí a implementovať inkluzívne prístupy. Zriaďovateľom chýbajú kvalifikovaní pedagogickí pracovníci, asistenti alebo špeciálni pedagógovia, často pre nízke finančné ohodnotenie alebo nedostatok záujmu o tieto pozície v regiónoch. Problém sa týka aj odborného personálu pre deti so špeciálnymi potrebami. Nezriedka je náročné

zabezpečiť personálne pokrytie všetkých tried, hlavne v obciach s nižším počtom obyvateľov a polohovo periférnych obciach.

- Menší podiel zriaďovateľov (<1 %), prevažne z miest, poukázal na problémy so získavaním údajov o deťoch vo veku plnenia povinného predprimárneho vzdelávania pochádzajúcich z marginalizovaných rómskych komunít (MRK) alebo z národnostných menšín (napr. ukrajinskej, vietnamskej a iných).
- 26,3 % zriaďovateľov uviedlo, že pri zabezpečovaní povinného predprimárneho vzdelávania neeviduje žiadne významné problémy.

Obrázok č. 4: **Najdôležitejšie problémy zriaďovateľov pri zabezpečovaní povinnej predškolskej dochádzky (n = 537)**

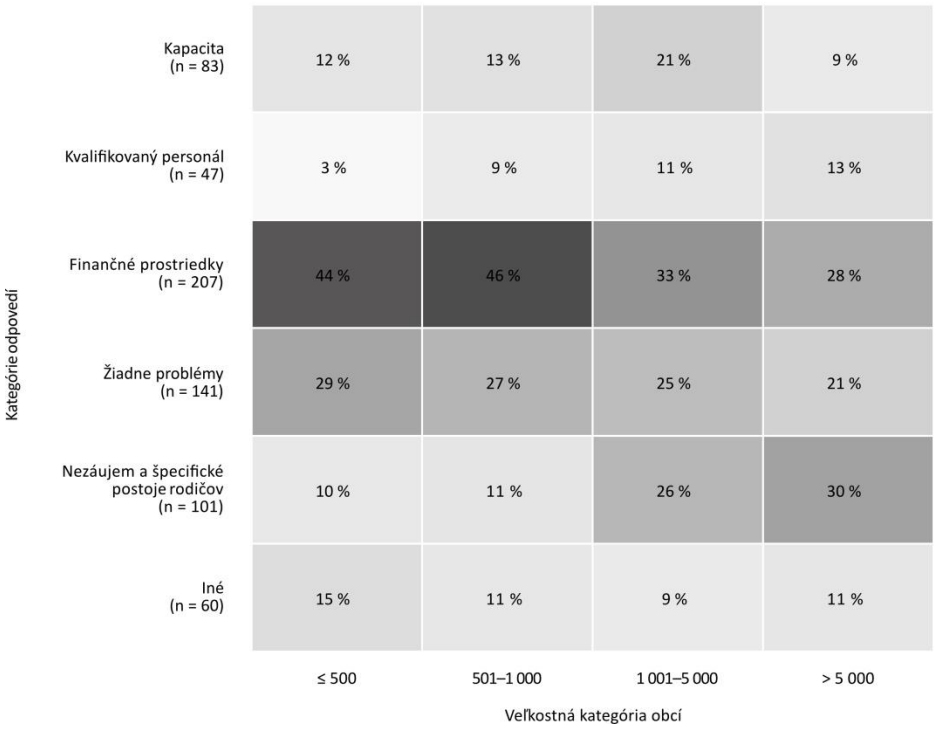

Zdroj: vlastné spracovanie.

Na preskúmanie vzťahu medzi typom problému a veľkosťou obce boli odhadnuté dva logistické modely (Tabuľka č. 1): základný model (model 1) so spojitou logaritmicky transformovanou populačnou veľkosťou obce a alternatívny model (model 2) s veľkostnými kategóriami obcí. Regresné výsledky boli doplnené kategorickými testmi medzi veľkostnými skupinami a Mann–Whitneyho testom.

Tabuľka č. 1: **Determinanty vnímaných problémov implementácie podľa veľkosti obce (logistické modely)**

Problém	Model 1	Model 2		
		501–1 000	1 001–5 000	> 5 000
Kapacita	1,06 (0,86–1,30)	1,26 (0,61–2,68)	2,15 (1,11–4,41)*	0,84 (0,25–2,40)
Kvalifikovaný personál	1,29 (1,00–1,64)*	2,55 (0,87–9,28)	2,46 (0,88–8,79)	3,12 (0,87–12,73)
Finančné prostriedky	0,84 (0,71–0,98)*	1,05 (0,64–1,71)	0,58 (0,35–0,94)*	0,49 (0,23–0,98)*
Žiadne problémy	0,85 (0,71–1,02)	0,79 (0,46–1,36)	0,62 (0,36–1,07)	0,46 (0,20–1,02)
Nezáujem a špecifické postoje rodičov	1,44 (1,19–1,73)***	1,32 (0,61–2,97)	5,40 (2,72–11,49)***	6,56 (2,71–16,37)***
Iné	0,90 (0,69–1,15)	0,74 (0,36–1,52)	0,61 (0,29–1,27)	0,76 (0,25–2,02)

Referenčnou kategóriou v Modeli 2 sú obce s najviac 500 obyvateľmi (≤ 500).

* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

Najčastejšie uvádzaný problém, *nedostatok finančných prostriedkov*, vykazoval v základnom modeli vzorec, v ktorom s rastúcou veľkosťou obce je pravdepodobnosť uvádzania tejto kategórie nižšia (OR = 0,835; p = 0,029). Alternatívny model ukázal, že oproti obciam do 500 obyvateľov je pravdepodobnosť uvádzania finančných problémov významne nižšia v obciach s 1 001–5 000 obyvateľmi (OR = 0,577; p = 0,028) a v obciach s viac ako 5 000 obyvateľmi (OR = 0,486; p = 0,050). Kategorický test (p = 0,017) aj Mann–Whitneyho test (p = 0,007) tento obraz podporujú. Výsledky teda pomerne konzistentne naznačujú, že finančné problémy sú častejšie uvádzané v menších obciach, zatiaľ čo vo väčších obciach sa objavujú menej často.

Najsilnejší a najviac konzistentný výsledok sa ukázal pri kategórii *nezáujem a špecifické postoje rodičov*. V základnom modeli s rastúcou veľkosťou obce významne rástla pravdepodobnosť uvádzania tejto témy (OR = 1,44; p < 0,001). Alternatívny model (model 2) ukázal, že oproti obciam do 500 obyvateľov je táto odpoveď významne pravdepodobnejšia v obciach s 1 001–5 000 obyvateľmi (OR = 5,40; p < 0,001) a v obciach s viac ako 5 000 obyvateľmi (OR = 6,56; p < 0,001), zatiaľ čo rozdiel pri obciach s 501–1 000 obyvateľmi významný nebol. Kategorický test (p < 0,001) aj Mann–Whitneyho test (p < 0,001) tento záver jednoznačne potvrdzujú. Problémy viazané na postoje rodičov sa častejšie vyskytujú vo väčších obciach a mestách.

Pri kategórii *kapacita* sa v základnom ani rozšírenom modeli nepotvrdil štatisticky významný lineárny vzťah s veľkosťou obce (Model 1: OR = 1,06; p = 0,587). Alternatívny model však ukázal, že oproti obciam do 500 obyvate-

ľov je pravdepodobnosť uvádzania kapacitných problémov významne vyššia v obciach s 1 001–5 000 obyvateľmi (OR = 2,15; 95 % CI: 1,11–4,41; p = 0,029), zatiaľ čo rozdiely pri ostatných kategóriách neboli významné. Kategorický test bol na hranici významnosti (p = 0,056) a Mann–Whitneyho test významný nebol (p = 0,104). Výsledky teda naznačujú, že kapacitné problémy sa nekumulujú lineárne s rastúcou veľkosťou obce, ale skôr sa sústreďujú v stredne veľkých obciach.

Pri probléme *kvalifikovaného personálu* sa v základnom modeli ukázal slabý, ale štatisticky významný pozitívny vzťah s veľkosťou obce (OR = 1,29; p = 0,042). Alternatívny model neukázal významné rozdiely medzi veľkostnými kategóriami obcí, hoci odhady boli vo všetkých väčších skupinách kladné a pri najväčších obciach hraničné (OR = 3,12; p = 0,088). Kategorický test bol hranične významný (p = 0,062) a Mann–Whitneyho test bol významný (p = 0,047). Tento súbor výsledkov naznačuje skôr miernu tendenciu, že problémy s kvalifikovaným personálom častejšie uvádzajú väčšie obce.

Pri kategórii *iné* sa nepotvrdil štatisticky významný vzťah s veľkosťou obce ani v jednom z modelov (Model 1: OR = 0,900; p = 0,409; Model 2: všetky veľkostné kategórie nevýznamné). Nevýznamné zostali aj kategorický test (p = 0,429) a Mann–Whitneyho test (p = 0,220). Táto kategória odpovedí sa javí ako heterogénna zberná skupina bez zreteľnej väzby na populačnú veľkosť sídla.

Pri odpovedi *žiadne problémy* sa v základnom modeli ukázal negatívny, ale nevýznamný vzťah s veľkosťou obce (OR = 0,852; p = 0,081). Alternatívny model však nepriniesol jednoznačne významné rozdiely medzi veľkostnými kategóriami, pričom ani kategorický test (p = 0,677), ani Mann–Whitneyho test (p = 0,115) významné neboli.

Výsledky ukazujú, že implementácia predprimárneho vzdelávania má výrazne diferencovaný lokálny charakter. Menšie obce častejšie narážajú na finančné limity, zatiaľ čo vo väčších obciach a mestách sa častejšie objavujú sociálno-kultúrne problémy. Tento vzorec naznačuje, že lokálna implementácia politiky nie je neutrálna, ale je štrukturálne a sociálne podmienená. Treba však zdôrazniť, že ide o percepcie zriaďovateľov, ktoré nemusia zodpovedať objektívnemu stavu. Samosprávy svojimi rozhodnutiami vytvárajú podmienky, ktoré môžu nerovnosti v prístupe predprimárneho vzdelávania reprodukovať alebo zmierňovať.

Dôvody a riešenia nízkej zaškolenosti detí

Zaškolenosť detí je kľúčovým indikátorom prístupu k predprimárnemu vzdelávaniu. Neodráža len kapacitnú dostupnosť, ale aj sociálne, ekonomické a kultúrne faktory formujúce rozhodovanie rodičov. Ide teda o výsledok interakcie medzi ponukou služieb a ich reálnym využívaním. Z tohto hľadiska možno

zaškolenosť chápať ako citlivý indikátor sociálnych nerovností už v ranom veku.

Na otázku „*Aké sú hlavné dôvody nízkej účasti detí na predprimárnom vzdelávaní?"* zriaďovatelia najčastejšie poukazovali na štrukturálne bariéry. Najvyšší podiel odpovedí bol zaznamenaný pri kategóriách finančné bariéry (21,2 %) a chýbajúce kapacity (21,0 %). Menej frekventovanými bariérami boli kultúrne bariéry (8,6 %), vzdialenosť do materskej školy (5,4 %), prevádzková doba (4,1 %) a jazykové bariéry (2,8 %). Žiadne problémy so zaškolenosťou deklarovalo 36,9 % zriaďovateľov.

Analýza vzťahu medzi uvádzanými bariérami a veľkosťou obce umožnila identifikovať lineárne aj nelineárne rozdiely medzi typmi obcí. Najvýraznejší a zároveň najviac konzistentný efekt sa ukázal pri kategórii *kultúrne bariéry* (Tabuľka č. 2). V základnom modeli sa s rastúcou veľkosťou obce zvyšovala pravdepodobnosť, že zriaďovatelia uvedú kultúrne bariéry ako hlavný dôvod nízkej účasti (OR = 1,29; p = 0,047). Tento záver podporuje aj Mann–Whitneyho test (p = 0,038), podľa ktorého obce uvádzajúce kultúrne bariéry patria v priemere medzi populačne väčšie sídla. Alternatívny model zároveň ukázal, že v porovnaní s najmenšími obcami do 500 obyvateľov boli obce s 1 001–5 000 obyvateľmi významne častejšie spájané s uvádzaním kultúrnych bariér (OR = 2,74; p = 0,043), pričom pri najväčších obciach s viac ako 5 000 obyvateľmi sa prejavil podobný, no len hranične významný efekt (OR = 3,16; p = 0,065). Tieto výsledky naznačujú, že kultúrne bariéry sa nekoncentrujú iba v najväčších mestách, ale výraznejšie sa objavujú už v stredne veľkých a väčších obciach (Obrázok č. 5).

Opačný trend bol identifikovaný v prípade kategórie *prevádzková doba*. Logistická regresia ukázala, že s rastúcim počtom obyvateľov obce klesá pravdepodobnosť, že zriaďovatelia uvedú prevádzkovú dobu ako bariéru (Model 1: OR = 0,60; p = 0,031). Tento záver podporuje aj Mann–Whitneyho test (p = 0,010), podľa ktorého obce uvádzajúce tento problém patria k populačne menším sídlam. Alternatívny model spresnil, že v porovnaní s najmenšími obcami do 500 obyvateľov mali obce s 1 001–5 000 obyvateľmi významne nižšiu pravdepodobnosť uvádzania prevádzkovej doby ako hlavnej bariéry (OR = 0,19; p = 0,008), zatiaľ čo rozdiel pri ostatných skupinách nebol štatisticky významný. Kategorický test medzi veľkostnými skupinami bol síce iba hranične významný (p = 0,062), no v kombinácii s regresiou a neparametrickým testom poskytuje pomerne konzistentný obraz, podľa ktorého sú problémy prevádzkovej organizácie typickejšie pre menšie obce.

Odlišný typ vzťahu sa ukázal v kategórii *chýbajúce kapacity*. Základný model nepreukázal štatisticky významný lineárny efekt (Model 1: OR = 0,91; p = 0,316), rovnako ani Mann–Whitneyho test nepotvrdil rozdiel v populačnej veľkosti medzi obcami, ktoré túto bariéru uvádzali a ktoré ju neuvádzali

(p = 0,953). Naopak, kategorický test medzi veľkostnými skupinami bol štatisticky významný (p = 0,014) a alternatívny model ukázal, že obce nad 5 000 obyvateľov mali v porovnaní s najmenšími obcami významne nižšiu pravdepodobnosť uvádzania chýbajúcich kapacít (OR = 0,25; p = 0,031). Tento výsledok naznačuje, že pri kapacitných problémoch nejde o jednoduchý lineárny trend, ale skôr o nelineárne rozdiely medzi konkrétnymi typmi sídiel.

Obrázok č. 5: **Bariéry nízkej účasti detí na predškolskom vzdelávaní podľa zriaďovateľov a veľkostnej kategórie obcí (n = 537)**

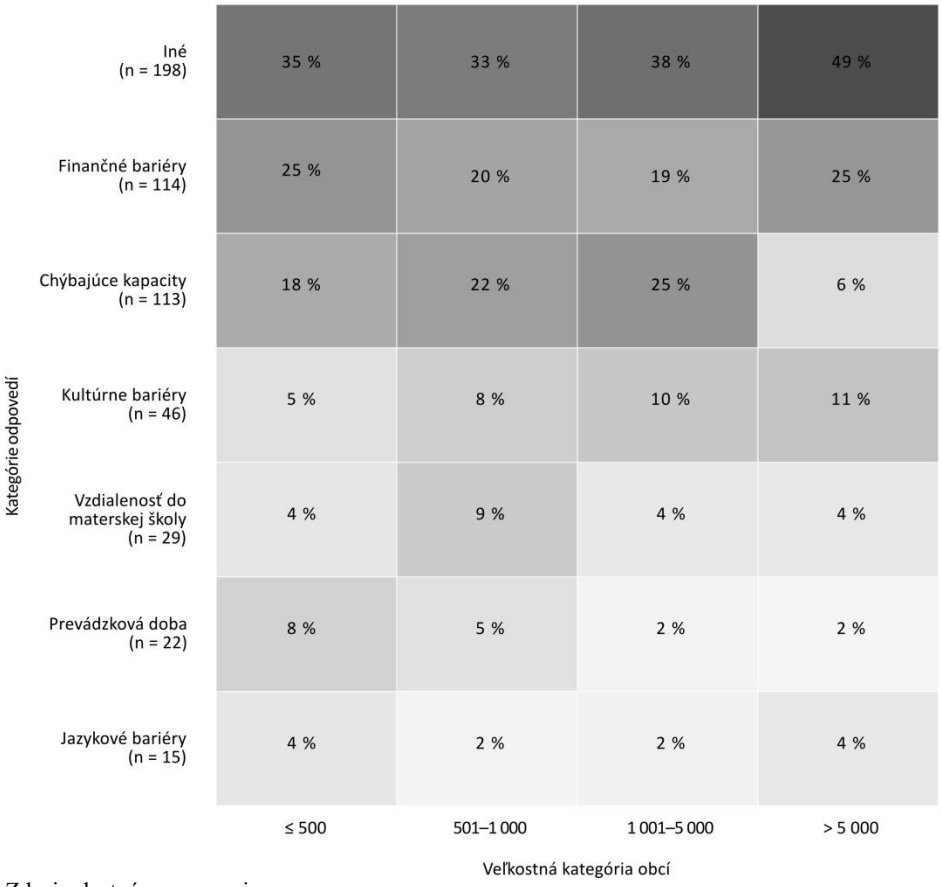

Zdroj: vlastné spracovanie.

V prípade kategórie *finančné bariéry* sa nepotvrdil žiadny systematický vzťah s veľkosťou obce. Základný model ani robustná kontrola nevykázali štatisticky významné efekty populačnej veľkosti a rovnaký záver priniesli aj

kategorické a neparametrické testy. Finančné bariéry sa tak javia ako relatívne plošný problém naprieč rôznymi typmi obcí.

Tabuľka č. 2: **Determinanty bariér zaškolenosti detí podľa veľkosti obce (logistické modely)**

Bariéra	**Model 1**	**Model 2**		
		501–1 000	**1 001–5 000**	**> 5 000**
Chýbajúce kapacity	0,91 (0,75–1,09)	1,37 (0,75–2,55)	1,49 (0,83–2,74)	0,24 (0,06–0,77)*
Finančné bariéry	0,95 (0,79–1,15)	0,76 (0,42–1,37)	0,84 (0,47–1,50)	1,18 (0,53–2,57)
Iné	1,12 (0,96–1,31)	0,84 (0,50–1,40)	0,89 (0,54–1,46)	1,43 (0,73–2,84)
Jazykové bariéry	1,08 (0,67–1,64)	0,53 (0,11–2,27)	0,91 (0,23–3,51)	1,61 (0,21–8,43)
Kultúrne bariéry	1,29 (1,00–1,64)*	1,84 (0,69–5,42)	2,74 (1,09–7,89)*	3,16 (0,91–11,06)
Prevádzková doba	0,60 (0,37–0,93)*	0,56 (0,20–1,56)	0,19 (0,05–0,61)**	0,20 (0,01–1,17)
Vzdialenosť do materskej školy	0,80 (0,54–1,13)	2,12 (0,77–6,81)	0,81 (0,25–2,85)	0,82 (0,11–4,13)

Referenčnou kategóriou v Modeli 2 sú obce s najviac 500 obyvateľmi (≤ 500).
Uvedené sú odds ratios a 95 % intervaly z logistických regresných modelov.
* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

Pri kategóriách *jazykové bariéry* a *vzdialenosť do materskej školy* sa štatisticky významné efekty veľkosti obce nepotvrdili ani v základnom, ani v rozšírenom alternatívnom modeli. V prípade jazykových bariér treba navyše zohľadniť veľmi nízky počet pozorovaní, ktorý viedol pri niektorých koeficientoch k extrémnym a zjavne nestabilným odhadom. Preto tieto výsledky nemožno interpretovať ako spoľahlivý dôkaz regionálnych alebo veľkostných rozdielov, ale skôr ako indikáciu toho, že ide o zriedkavo uvádzanú bariéru, ktorú dostupné dáta neumožňujú analyzovať s rovnakou mierou istoty ako ostatné kategórie.

Nízka zaškolenosť je spravidla výsledkom viacerých, navzájom prepojených faktorov. Často je spájaná s nedostatočnou kapacitou predškolských zariadení. Avšak v niektorých komunitách nie je predškolské vzdelávanie vnímané ako priorita, čo môže súvisieť s nižšou úrovňou vzdelania rodičov, ich negatívnymi skúsenosťami so školským systémom alebo s nízkou dôverou vo verejné inštitúcie. Významnú úlohu zohráva aj nedostatočné povedomie o prínosoch a možnostiach predprimárneho vzdelávania, ako aj slabšia orientácia rodičov v legislatívnych povinnostiach a podporných nástrojoch (Küçükturan – Akbaba Altun 2017; Sládeková Madajová et al. 2025). Ukazuje sa, že samotná existen-

cia voľných kapacít v materských školách automaticky nezaručuje ich plné využitie, ak absentujú motivačné, informačné a podporné mechanizmy na strane rodín. Na otázku „*Aký je hlavný dôvod nízkej zaškolenosti v obciach, ktoré majú voľné kapacity v materských školách?*" až 50 % zriaďovateľov uviedlo, že sa vyjadriť nevie alebo nejde o ich problém. Zo zvyšnej polovice odpovedí vyplýva, že za hlavný dôvod nízkej zaškolenosti detí v obciach, aj napriek existujúcim voľným miestam, považujú zriaďovatelia postoj rodičov k predprimárnemu vzdelávaniu (25,6 %). Respondenti poukazovali najmä na nezáujem alebo nezodpovedný prístup časti rodičov k vzdelávaniu detí, ako aj na ich nedostatočnú informovanosť o povinnosti a význame predprimárneho vzdelávania. Tieto zistenia naznačujú, že bariéry účasti nie sú vždy primárne kapacitného charakteru, ale často súvisia s hodnotovými orientáciami, očakávaniami a skúsenosťami rodín so vzdelávacím systémom. Starostovia zároveň tieto problémy často spájali s rodinami zo sociálne znevýhodneného prostredia a z marginalizovaných rómskych komunít.

Hoci samotné predprimárne vzdelávanie je legislatívne garantované, sekundárne výdavky môžu predstavovať významnú prekážku pre rodiny s nízkym príjmom, ktoré v kombinácii s dlhodobou nezamestnanosťou a príjmovou neistotou môžu viesť k odkladaniu alebo odmietaniu nástupu dieťaťa do materskej školy. Nepriaznivú finančnú situáciu rodín a s ňou súvisiace náklady (napr. stravné, príspevky na pobyt, náklady na dopravu) identifikovalo ako bariéru 9 % starostov.

Časovú a dopravnú nedostupnosť materskej školy uviedli 3 % respondentov, čo poukazuje na pretrvávajúce regionálne rozdiely, najmä v menších alebo periférnych obciach. Hoci ide o relatívne nízky podiel odpovedí, v konkrétnych lokalitách môže mať tento faktor zásadný význam, najmä tam, kde absentuje adekvátna dopravná infraštruktúra.

Skupinu „iných dôvodov" označilo 16 % respondentov. Najčastejšie išlo o nízku kvalitu materiálno-technického vybavenia zariadení, nedostatok kvalifikovaného pedagogického personálu alebo slabú komunikáciu a propagáciu významu predprimárneho vzdelávania zo strany zriaďovateľa. Medzi ďalšími faktormi sa objavovala nezamestnanosť rodičov či zotrvanie matky na rodičovskej dovolenke s mladším dieťaťom, čo znižuje motiváciu rodiny zapísať staršie dieťa do materskej školy. Tieto zistenia poukazujú na komplexnosť problematiky, ktorá presahuje rámec individuálnych rozhodnutí a súvisí so širšími socioekonomickými a inštitucionálnymi podmienkami.

V nadväznosti na identifikované dôvody nízkej zaškolenosti detí v obciach s voľnou kapacitou v predškolských zariadeniach starostovia navrhli opatrenia, ktoré možno rozdeliť do dvoch základných prístupov. Prvý predstavujú tzv. „mäkké" opatrenia zamerané na osvetu, propagáciu a zvyšovanie povedomia o význame predprimárneho vzdelávania (17 %). Tento prístup dopĺňajú stimuly

a motivačné nástroje pre rodičov (6 %) a podporné opatrenia pre rodiny, ako napríklad bezplatné poskytovanie služieb či úhrada nákladov na dopravu (8 %). Východiskom je predpoklad, že zvýšenie informovanosti a odstránenie finančných bariér môžu pozitívne ovplyvniť rozhodovanie rodičov.

Druhú skupinu tvoria návrhy orientované na prísnejšie legislatívne opatrenia (3 %) a sankcie za neúčasť na predprimárnom vzdelávaní (7 %). Tento prístup reflektuje presvedčenie časti zriaďovateľov, že zvýšenie miery zaškolenosti je možné dosiahnuť prostredníctvom dôslednejšieho vymáhania povinností vyplývajúcich z právneho rámca. Problematika zaškolenosti úzko súvisí aj so zabezpečovaním povinnej predprimárnej dochádzky v obciach s prítomnosťou MRK. Ďalšia časť výskumu sa preto zamerala na identifikáciu problémov pri implementácii povinnej predškolskej dochádzky v tomto špecifickom sociálnom kontexte. Na otázku „*Máte problémy so zabezpečením povinnej predškolskej dochádzky v súvislosti s marginalizovanými skupinami?*" takmer polovica respondentov uviedla, že sa ich tento problém netýka, keďže sa v ich obci MRK nevyskytuje. Ide o dôležitý údaj poukazujúci na výraznú diferenciáciu obcí z hľadiska sociálnej štruktúry obyvateľstva. Zvyšná polovica pôsobí v obciach s prítomnosťou MRK, pričom 36 % respondentov z tejto skupiny deklarovalo, že so zabezpečovaním povinnej dochádzky nemá problémy. Tento výsledok môže indikovať efektívne nastavenú spoluprácu medzi zriaďovateľom, materskou školou a rodinami, prípadne využívanie podporných nástrojov, ako je terénna sociálna práca, asistent učiteľa či spolupráca s komunitnými centrami.

Problémy pri implementácii povinnej predprimárnej dochádzky uviedlo 14 % respondentov. Najčastejšie išlo o nezáujem rodičov, časté absencie detí, zanedbávanie starostlivosti a nedostatočnú spoluprácu rodiny so školou. Kvalitatívne odpovede zároveň naznačujú, že ťažkosti sa týkajú najmä pravidelnosti dochádzky a kontinuity účasti, nie samotného formálneho zápisu. Zavedenie povinnej predprimárnej dochádzky tak síce prispelo k zvýšeniu formálnej zaškolenosti, avšak samo osebe nezaručuje stabilnú a kvalitnú participáciu detí na výchovno-vzdelávacom procese.

Poplatky v materských školách

Vzhľadom na skutočnosť, že finančné bariéry predstavovali významný dôvod vo všetkých veľkostných kategóriách obcí a podľa Križana et al. (2025) môžu byť považované za dôležitý faktor výberu predškolského zariadenia aj v prípade rodičov, ďalšia analýza bola sústredená na výšku poplatkov, ktorú určujú zriaďovatelia. Na otázku: „*Aká je v súčasnosti výška poplatku za materskú školu na jedno dieťa za mesiac vo vašej obci?*" reagovali zriaďovatelia v rozmedzí 0 až 300 EUR s priemernou hodnotou na úrovni 17,8 EUR (Obrázok č. 6). Mediánová hodnota poplatku sa zvyšovala od 10 € v najmenších obciach

do 500 obyvateľov a rovnako 10 € v obciach s 501–1 000 obyvateľmi, na 15 € v obciach s 1 001–5 000 obyvateľmi a až na 30 € v obciach s viac ako 5 000 obyvateľmi. Priemerné hodnoty vykazovali obdobný trend, od 14,1 € v najmenších obciach po 30,5 € v ľudnatejších obciach. Kruskal–Wallisov test potvrdil štatisticky významné rozdiely medzi veľkostnými kategóriami obcí ($\chi^2 = 103$; $p < 0{,}001$). Post-hoc analýza (Dunnov test s Bonferroniho korekciou) ukázala, že najvýraznejšie rozdiely sa týkajú najmä najväčších obcí, ktoré sa štatisticky významne odlišovali od všetkých ostatných kategórií. Zároveň sa nepotvrdil významný rozdiel medzi dvoma najmenšími skupinami obcí (≤ 500 a 501–1 000 obyvateľov).

Obrázok č. 6: **Výška poplatku za materskú školu na jedno dieťa za mesiac podľa veľkostnej kategórie obcí (n = 537)**

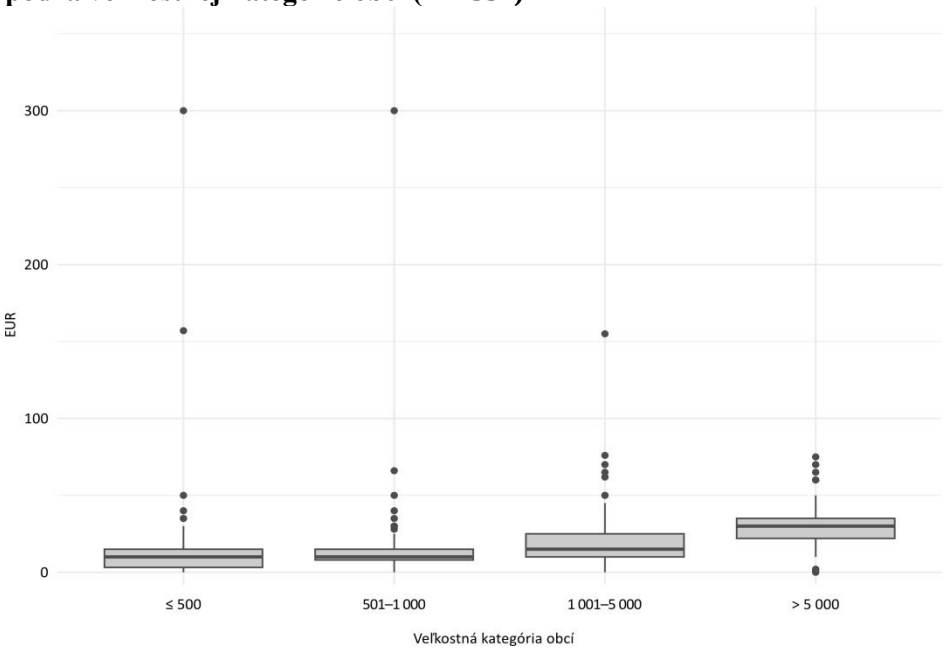

Zdroj: vlastné spracovanie.

Regresná analýza ukázala, že populačná veľkosť obce je významne pozitívne asociovaná s výškou poplatku (Tabuľka č. 3). V základnom modeli bol logaritmicky transformovaný počet obyvateľov štatisticky významným prediktorom ($\beta = 4{,}47$; 95 % CI: 2,76 – 6,17; $p < 0{,}001$). Alternatívny model ukázal, že oproti obciam do 500 obyvateľov majú významne vyšší poplatok najmä obce nad 5 000 obyvateľov ($\beta = 13{,}1$; 95 % CI: 5,71 – 20,6; $p < 0{,}001$), zatiaľ čo rozdiely medzi menšími kategóriami obcí neboli štatisticky významné. To

naznačuje, že sa cenový rozdiel koncentruje najmä medzi najväčšími obcami a ostatnými obcami. Spearmanova korelácia zároveň potvrdila stredne silný pozitívny vzťah medzi výškou poplatku a počtom obyvateľov obce (rho = 0,451; p < 0,001).

Z praxe je zrejmé, že reálne náklady sú často odlišné od možností, ktorými zriaďovatelia disponujú. Tieto tvrdenia vychádzajú z analýzy otázky: „*Aká výška poplatku na jedno dieťa za mesiac by pokryla reálne náklady prevádzky materskej školy vo vašej obci?*", na základe ktorej je priemerná hodnota reálnych nákladov na úrovni 121 EUR. Hodnota mediánu rastie s veľkosťou obce (Obrázok č. 7). Najvyššie priemerné hodnoty poplatkov boli zaznamenané v skupine obcí s 1 001–5 000 obyvateľmi, čo naznačuje možnú nelineárnosť vzťahu. Kruskal–Wallisov test aj tu potvrdil štatisticky významné rozdiely medzi veľkostnými kategóriami obcí ($\chi^2 = 32,7$; $p < 0,001$). Post-hoc test ukázal, že významné rozdiely existujú najmä medzi najmenšími obcami a väčšími obcami, pričom obce s 1 001–5 000 obyvateľmi sa odlišovali od obcí do 500 aj od obcí s 501–1 000 obyvateľmi. Naopak, rozdiel medzi obcami s viac ako 5 000 obyvateľmi a obcami s 1 001–5 000 obyvateľmi nebol štatisticky významný.

Tabuľka č. 3: **Vzťah medzi aktuálnou a reálnou výškou poplatkov za materskú školu (lineárne regresné modely)**

Kategória	**Model 1**	**Model 2**		
		501–1 000	**1 001–5 000**	**> 5 000**
Výška aktuálneho poplatku (n = 537)	4,47 (2,76–6,17)***	-0,27 (-5,65–5,12)	2,12 (-3,17–7,41)	13,14 (5,71–20,58)***
Výška reálneho poplatku (n = 529)	7,03 (0,46–13,59)*	8,00 (-12,82–28,83)	27,43 (7,03–47,83)**	7,20 (-21,43–35,83)

Referenčnou kategóriou v Modeli 2 sú obce s najviac 500 obyvateľmi (≤ 500).
Uvedené sú regresné koeficienty (β) a 95 % intervaly spoľahlivosti z lineárnych regresných modelov.
Poznámka: Aktuálnym poplatkom rozumieme sumu, ktorú zriaďovatelia v čase prieskumu reálne vyberali (Q14A); reálnym poplatkom rozumieme poplatok, ktorý by podľa zriaďovateľov pokryl reálne náklady prevádzky (Q14B).
* p < 0,05; ** p < 0,01; *** p < 0,001

V základnom regresnom modeli bol aj pre reálnu výšku poplatku logaritmicky transformovaný počet obyvateľov pozitívnym a štatisticky významným prediktorom výšky poplatku (β = 7,03; 95 % CI: 0,46 – 13,6; p = 0,036). Alternatívny model ukázal, že oproti obciam do 500 obyvateľov mali významne vyššie hodnoty iba obce s 1 001–5 000 obyvateľmi (β = 27,4; 95 % CI: 7,03 – 47,8; p = 0,009), zatiaľ čo rozdiely pri ostatných veľkostných kategóriách obcí neboli štatisticky významné (Tabuľka č. 3). Spearmanova korelácia potvrdila

slabší, ale stále štatisticky významný pozitívny vzťah medzi reálnou výškou poplatku a počtom obyvateľov obce (rho = 0,252; p < 0,001).

Obrázok č. 7: **Percepcie zriaďovateľov na reálnu výšku poplatkov za materskú školu na jedno dieťa za mesiac podľa veľkostnej kategórie obcí (n = 529)**

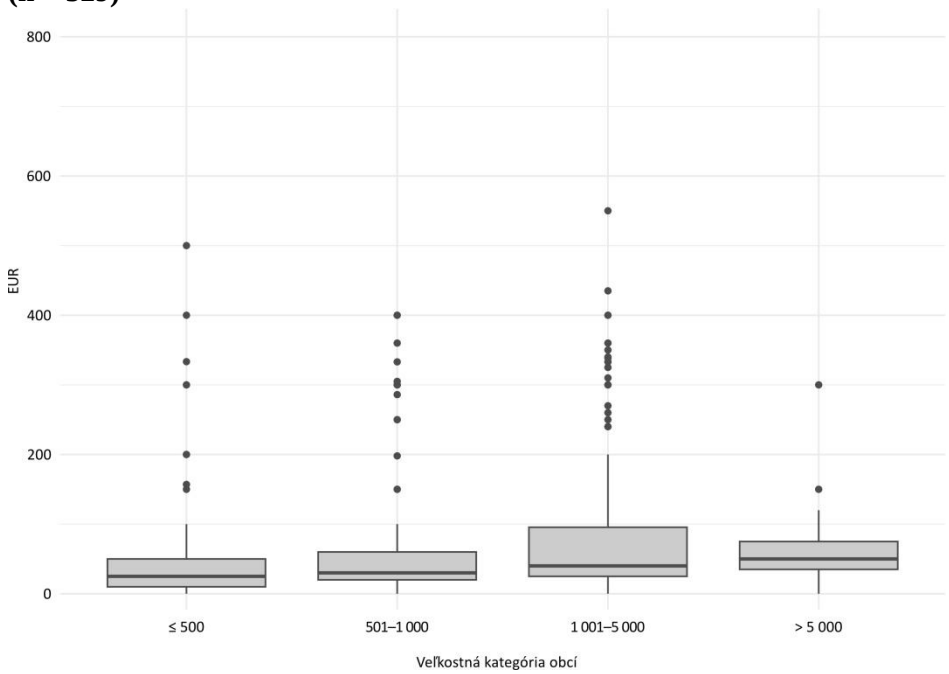

Zdroj: vlastné spracovanie.

Na otázku, či by úplné zrušenie poplatkov za materskú školu viedlo k zvýšeniu účasti detí na predprimárnom vzdelávaní, odpovedalo 48 % zriaďovateľov záporne. Respondenti v tejto súvislosti zdôrazňovali, že rozhodujúcim determinantom nie je výška poplatkov, ale postoj rodičov k predprimárnemu vzdelávaniu. Podľa ich vyjadrení je miera participácie výraznejšie ovplyvnená hodnotovou orientáciou rodiny, mierou informovanosti a motiváciou zapojiť dieťa do inštitucionálneho vzdelávania, než samotnou finančnou náročnosťou služby.

Zriaďovatelia zároveň argumentovali, že poplatky za materskú školu sú v mnohých prípadoch relatívne nízke a predstavujú významný zdroj spolufinancovania prevádzky, najmä v menších obciach. Ich úplné zrušenie by mohlo negatívne ovplyvniť schopnosť samospráv zabezpečiť stabilnú prevádzku zariadení bez dodatočnej kompenzácie zo strany štátu. Poukazovali tiež na

skutočnosť, že deti z rodín v hmotnej núdzi majú už v súčasnosti zabezpečený bezplatný prístup k predprimárnemu vzdelávaniu prostredníctvom existujúcich podporných mechanizmov.

Možnosti ďalšieho rozvoja materských škôl

Zriaďovatelia pristupujú k možnostiam rozvoja materskej školy na území samosprávy rozlične. Na otázku: „*Zhodnoťte možnosti rozvoja materskej školy vo vašej obci v najbližších piatich rokoch*" mali zriaďovatelia možnosť výberu z rôznych odpovedí. Najčastejšie išlo o odpoveď „materská škola bude fungovať v súčasnom režime" (55,5 %). Je potrebné poznamenať, že takmer polovica zriaďovateľov bude musieť v budúcnosti riešiť odlišnú situáciu, ako je tomu v súčasnosti. Teda bude sa musieť pripraviť na progres alebo regres dopytu po predprimárnom vzdelávaní. Druhou najčastejšou odpoveďou zriaďovateľov bola možnosť „materská škola bude potrebovať navýšenie kapacity" (20,1 %). Aj napriek tomu, že predprimárne vzdelávanie je v kompetencii samospráv, až 13,2 % z nich nevie posúdiť, aké sú možnosti rozvoja materskej školy v ich obci. Ide o realistický obraz nepripravenosti mnohých zriaďovateľov na budúci rozvoj a plánovanie na úrovni lokálnych autorít. Takmer 7 % zriaďovateľov si myslí, že v nasledujúcich piatich rokoch materská škola v ich obci zanikne alebo pravdepodobne zanikne. Naopak, viac ako 2 % zriaďovateľov je presvedčených, že materská škola bude v obci zriadená do piatich rokov, resp. bude možno zriadená (0,7 %), alebo že bude zriadená ďalšia materská škola v obci (1,5 %).

Logistické regresné modely ukázali, že veľkosť obce predstavuje významný faktor diferencujúci očakávania zriaďovateľov (Tabuľka č. 4). V základnom modeli sa preukázalo, že s rastúcim počtom obyvateľov sa zvyšuje pravdepodobnosť odpovedí „*materská škola bude fungovať v súčasnom režime*" (OR = 1,22; p = 0,012) a „*materská škola bude potrebovať navýšenie kapacity*" (OR = 1,33; p = 0,002). Naopak, s rastúcou veľkosťou obce klesá pravdepodobnosť odpovedí „*neviem posúdiť*" (OR = 0,44; p < 0,001), „*materská škola pravdepodobne zanikne*" (OR = 0,48; p = 0,002) a „*materská škola zanikne*" (OR = 0,35; p = 0,008). Alternatívny model umožnil presnejšie identifikovať rozdiely medzi jednotlivými skupinami obcí (Obrázok č. 8). V porovnaní s obcami do 500 obyvateľov bola vo všetkých väčších kategóriách obcí významne vyššia pravdepodobnosť očakávania stabilného fungovania materskej školy ako aj potreby navýšenia jej kapacity. Napríklad pri odpovedi „*materská škola bude potrebovať navýšenie kapacity*" bola pravdepodobnosť tejto odpovede viacnásobne vyššia v obciach s 1 001–5 000 obyvateľmi (OR = 8,37; p < 0,001) a významne vyššia aj v kategórii obcí s viac ako 5 000 obyvateľmi. Naopak, odpovede signalizujúce neistotu alebo negatívny vývoj boli koncentrované najmä v najmenších obciach. Pravdepodobnosť odpovede „*neviem posúdiť*"

bola vo všetkých väčších kategóriách obcí významne nižšia ako v obciach do 500 obyvateľov (napr. OR = 0,16 pre obce s 1 001–5 000 obyvateľmi; $p < 0,001$). Podobný vzorec sa ukázal aj pri odpovediach „*materská škola pravdepodobne zanikne*“ a „*materská škola zanikne*“, ktoré boli typickejšie pre najmenšie obce a vo väčších sídlach sa vyskytovali výrazne menej často.

Tabuľka č. 4: **Determinanty očakávaného vývoja materských škôl podľa zriaďovateľov (logistické modely)**

Očakávaný vývoj	**Model 1**	**Model 2**		
		501–1 000	**1 001–5 000**	**> 5 000**
Bude zriadená ďalšia materská škola	2,32 (1,41–3,88)***	NA	NA	NA
Materská škola bude fungovať v súčasnom režime	1,22 (1,05–1,44)*	2,06 (1,27–3,38)**	1,82 (1,13–2,94)*	2,17 (1,10–4,35)*
Materská škola bude možno zriadená	0,40 (0,12–1,16)	NA	NA	NA
Materská škola bude potrebovať navýšenie kapacity	1,33 (1,11–1,60)**	4,17 (1,82–10,82)**	8,37 (3,79–21,33)***	3,89 (1,33–11,82)*
Materská škola bude zriadená	0,96 (0,55–1,56)	0,94 (0,20–4,94)	0,69 (0,14–3,75)	0,62 (0,03–5,26)
Materská škola pravdepodobne zanikne	0,48 (0,29–0,74)**	0,24 (0,08–0,63)**	0,03 (0,00–0,16)**	0,27 (0,04–1,06)
Materská škola zanikne	0,35 (0,16–0,73)**	0,10 (0,01–0,62)*	0,16 (0,02–0,74)*	NA
Neviem posúdiť	0,44 (0,32–0,59)***	0,32 (0,17–0,61)***	0,16 (0,08–0,33)***	0,19 (0,05–0,52)**

Referenčnou kategóriou v Modeli 2 sú obce s najviac 500 obyvateľmi (≤ 500).
* $p < 0,05$; ** $p < 0,01$; *** $p < 0,001$

Výsledky regresných modelov potvrdili aj doplnkové testy. Kategorická analýza preukázala štatisticky významné rozdiely medzi veľkostnými skupinami obcí pri viacerých odpovediach, najmä pri očakávaní potreby navýšenia kapacity ($p < 0,001$), stabilného fungovania ($p = 0,004$) a scenároch zániku materskej školy ($p < 0,05$). Mann–Whitneyho test potvrdil, že obce v jednotlivých skupinách odpovedí sa štatisticky významne líšia počtom obyvateľov, pričom najvýraznejšie rozdiely boli zistené pri odpovediach „*materská škola bude potrebovať navýšenie kapacity*“ a „*materská škola pravdepodobne zanikne*“ ($p < 0,001$).

Celkové výsledky ukazujú výraznú veľkostnú diferenciáciu očakávaného vývoja materských škôl. Väčšie obce častejšie očakávajú stabilitu alebo rozvoj (najmä potrebu kapacitného rozšírenia), zatiaľ čo menšie obce častejšie čelia

neistote a deklarujú scenáre spojené s útlmom alebo zánikom materskej školy. Regionálne rozdiely zohrávajú sekundárnu úlohu a ich interpretácia je vzhľadom na nižší počet prípadov pri niektorých odpovediach menej robustná.

Pri hľadaní súvislostí medzi možnosťami rozvoja materskej školy v obci v blízkej budúcnosti a reakciami zriaďovateľov na otázku „*Máte problémy so zabezpečením povinnej školskej dochádzky v súvislosti s marginalizovanými skupinami?*" sa nepreukázala štatisticky významná závislosť (p = 0,487).

Obrázok č. 8: **Zhodnotenie možností rozvoja materskej školy (MŠ) v obci podľa zriaďovateľov (n = 537)**

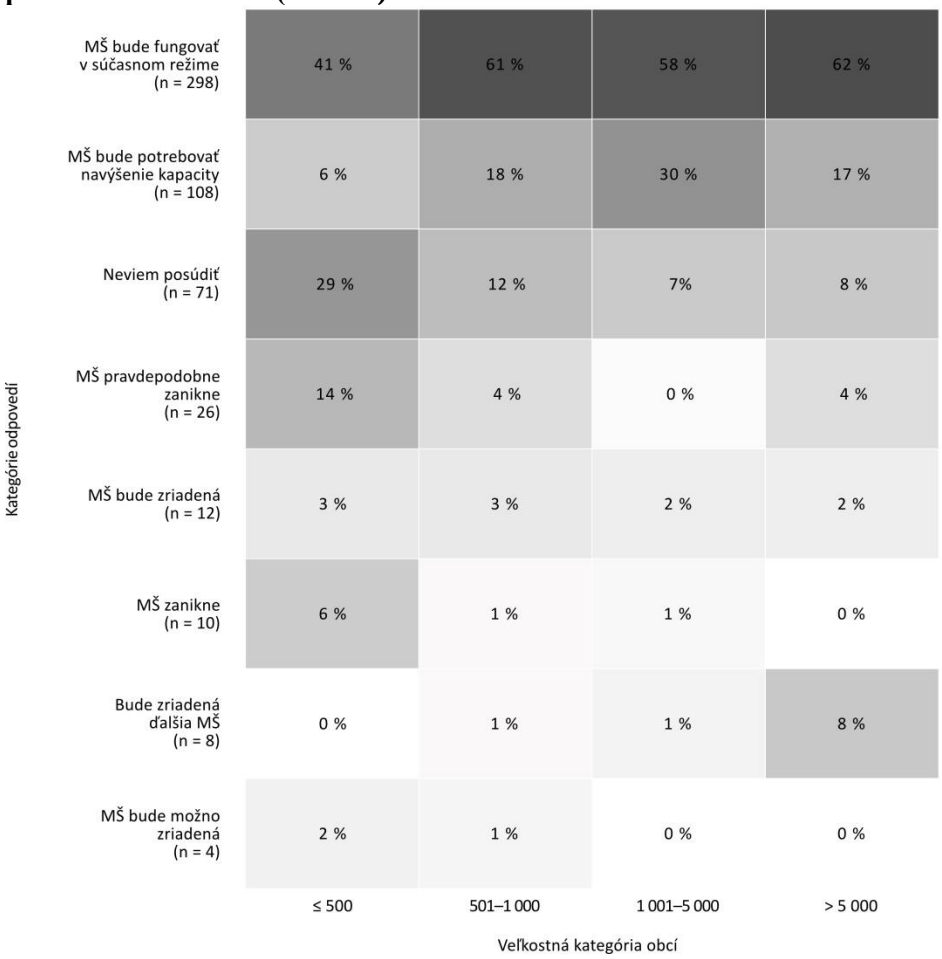

Zdroj: vlastné spracovanie.

Štatisticky významný vzťah sa preukázal medzi zriaďovateľmi, ktorí majú alebo nemajú dostatočnú kapacitu v materskej škole na uspokojenie všetkých žiadostí o umiestnenie dieťaťa od troch rokov veku, a vnímaním možností rozvoja materskej školy v obci v najbližších piatich rokoch ($p < 0{,}001$). V obciach s dostatočnou kapacitou jednoznačne dominuje očakávanie stability. Až približne dve tretiny zriaďovateľov predpokladajú, že materská škola bude v najbližších piatich rokoch fungovať v súčasnom režime (Obrázok č. 9). Približne 10 % uvažuje o potrebe navýšenia kapacity a takmer 12 % nevie posúdiť vývoj ich materskej školy v horizonte piatich rokov. Ostatné scenáre (zriadenie novej školy, zánik či transformácia) sa vyskytujú len okrajovo.

Obrázok č. 9: **Zhodnotenie možností rozvoja materskej školy v obci v závislosti od jej kapacity na uspokojenie všetkých žiadostí o umiestnenie dieťaťa od troch rokov veku (n = 537)**

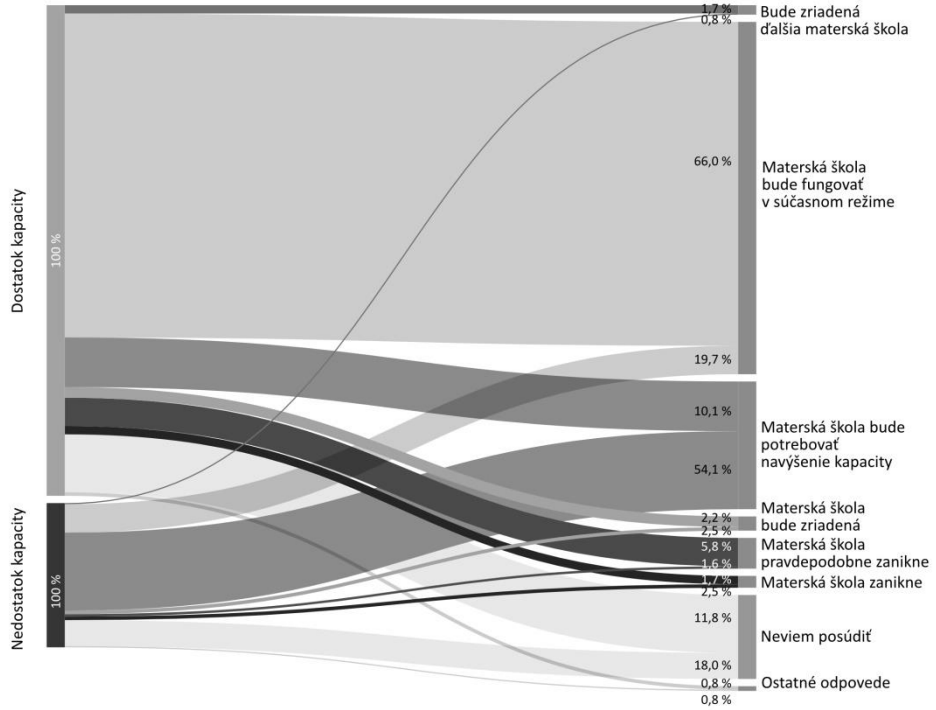

Zdroj: vlastné spracovanie.

V obciach s nedostatočnou kapacitou je situácia výrazne dynamickejšia a menej stabilná. Najčastejšou odpoveďou bola potreba navýšenia kapacít (54,1 %), čo odráža tlak na rozširovanie infraštruktúry. Zároveň však významná časť zriaďovateľov buď neočakáva zmenu, alebo nevie budúci vývoj odhad-

núť (18,0 % „neviem posúdiť“), čo poukazuje na neistotu v plánovaní. Menší podiel respondentov uvažuje aj o alternatívnych scenároch, ako je zriadenie novej materskej školy či naopak jej zánik (Obrázok č. 9).

Diskusia

Výsledky ukazujú, že implementáciu povinného predprimárneho vzdelávania na Slovensku nemožno chápať ako homogénny proces realizovaný za rovnakých podmienok vo všetkých samosprávach, pretože jeho realizáciu ovplyvňujú rozdielne demografické, finančné, personálne a sociálne podmienky jednotlivých regiónov. Samosprávy poukazujú na výraznú diferenciáciu nielen v intenzite problémov, ale aj v ich charaktere. Kým v populačne menších obciach sa výraznejšie prejavujú finančné a niektoré organizačné obmedzenia, vo väčších obciach a mestách sa častejšie objavujú problémy spojené s postojmi rodičov a kultúrnymi bariérami. Kapacitné a personálne problémy pritom nevykazujú jednoduchý lineárny vzťah k populačnej veľkosti obce. Populačná veľkosť preto nepredstavuje priamy mechanizmus konkrétneho typu problémov, ale skôr indikátor širšieho súboru lokálnych charakteristík, ako sú fiškálne a administratívne kapacity (Buček 2025), demografická dynamika (Nestorová Dická et al. 2026; Vaňo – Bleha 2025), veľkosť dopytu (Šveda et al. 2026), sociálna štruktúra či rozsah a sieť služieb (Sládeková Madajová et al. 2025). Výraznejšie finančné problémy v menších obciach možno interpretovať ako určitý prejav ich obmedzenejšieho zdrojového, fiškálneho a administratívneho zázemia. Naopak, častejšie uvádzanie rodičovských a kultúrnych bariér vo väčších obciach môže súvisieť s väčšou sociálnou heterogenitou populácie. Dostupné dáta však neumožňujú určiť, ktorý z týchto mechanizmov je rozhodujúci. Pri interpretácii rodičovských a kultúrnych bariér je navyše potrebná určitá opatrnosť, keďže v našom výskume neboli zisťované prostredníctvom výpovedí samotných rodičov, ale prostredníctvom percepcií zriaďovateľov. Výpovede poukazujúce na „nezáujem“, „nezodpovednosť“ alebo nedostatočnú informovanosť rodičov tak zachytávajú predovšetkým percepcie lokálnych aktérov o príčinách nízkej účasti detí na predprimárnom vzdelávaní. Nemožno z nich tak priamo vyvodiť, že nižšia účasť súvisí s kultúrnymi charakteristikami rodín, pretože jej príčiny môžu byť čiastočne alebo prevažne štrukturálne.

Výrazne lokálny rozmer má aj finančná dostupnosť predprimárneho vzdelávania. Aktuálne poplatky sa pohybovali v širokom intervale a ich výška štatisticky významne rástla s populačnou veľkosťou obce, pričom rozdiel bol obzvlášť výrazný medzi najväčšími obcami a ostatnými veľkostnými kategóriami obcí. Podobný, hoci slabší vzťah sa ukázal aj pri deklarovanej výške poplatku, ktorá by podľa zriaďovateľov pokryla reálne náklady prevádzky. Výška poplat-

ku tak predstavuje konkrétny príklad toho, ako decentralizovaná organizácia verejnej služby vytvára rozdielne podmienky pre rodiny v jednotlivých obciach. Skutočnosť, že viac ako štvrtina zriaďovateľov pri zabezpečovaní povinnej predprimárnej dochádzky neuviedla žiadny významný problém, poukazuje na heterogenitu implementačnej skúsenosti. Lokálnu implementáciu preto nemožno interpretovať iba ako súbor deficitov. Časť samospráv deklaruje, že reformné požiadavky dokáže zabezpečovať bez výraznejších problémov, zatiaľ čo iné čelia špecifickým finančným, personálnym, kapacitným alebo sociálnym prekážkam. Rozdielne výsledky tak podporujú chápanie samospráv ako aktívnych implementačných aktérov, ktorých manévrovací priestor je formovaný lokálnym kontextom. Takáto interpretácia je v súlade s výskumom, ktorý upozorňuje, že nerovnosti vo využívaní služieb starostlivosti o deti pretrvávajú aj v systémoch, ktoré deklarujú univerzálnu dostupnosť. Van Lancker a Ghysels (2016) ukázali, že rozsah nerovností vo využívaní starostlivosti o deti súvisí s charakterom verejnej politiky, najmä s podmienkami priestorovej dostupnosti, cenovej prístupnosti a zapojením verejného sektora. Výsledky nášho výskumu tento pohľad dopĺňajú o lokálnu dimenziu: univerzálne nastavenie politiky samo osebe neznamená, že podmienky jej implementácie sú medzi obcami rovnaké.

Tieto zistenia nadväzujú na prístupy, ktoré chápu predprimárne vzdelávanie nielen ako verejnú službu, ale aj ako významný nástroj zmierňovania sociálnych nerovností. Perspektíva sociálnej reprodukcie upozorňuje, že dostupnosť nie je podmienená iba existenciou miesta v materskej škole, ale aj schopnosťou rodín túto službu využívať. Tá súvisí s ich ekonomickými a kultúrnymi zdrojmi, informovanosťou, skúsenosťami so vzdelávacími inštitúciami a dôverou vo verejné služby. Predprimárne vzdelávanie pritom predstavuje aj priestor osvojovania jazykových kompetencií, vzdelávacích návykov a kultúrnych dispozícií významných pre ďalšiu vzdelávaciu dráhu (Kusá 2013; Chorvát – Babiaková 2025). Diferencovaný prístup k nemu tak môže posilňovať existujúce sociálne nerovnosti už v raných fázach vzdelávania. Rozdiely medzi typmi obcí však nemožno vysvetliť iba sociálnou reprodukciou. Časť z nich odráža priestorovú nerovnosť na strane ponuky, spojenú s koncentráciou školských zariadení v urbánnych centrách (Šveda et al. 2026), existenciou „púští starostlivosti o deti“ (Výbošťok – Križan 2026) a regionálnymi rozdielmi v kapacitách (Sládeková Madajová et al. 2025). Kým sociálna reprodukcia poukazuje na nerovnosti v schopnosti rodín dostupné služby využívať, priestorová nerovnosť poukazuje na nerovnomernú dostupnosť samotnej ponuky. Tieto mechanizmy sa môžu vzájomne posilňovať, najmä v územiach, kde sa sociálne znevýhodnenie koncentruje súčasne s nedostatočnou ponukou predprimárneho vzdelávania. Nerovnosti tak môžu vnikať nielen medzi sociálnymi skupinami, ale aj medzi jednotlivými územiami.

Výsledky naznačujú potrebu rozlišovať medzi dostupnosťou ako formálnym nárokom a dostupnosťou ako sociálne podmienenou možnosťou využitia služby. Aj v obci s dostatočnou kapacitou môže existovať skupina detí, ktoré predprimárne vzdelávanie pravidelne nenavštevujú. Z pohľadu zriaďovateľov však nízku zaškolenosť nemožno spájať s jediným dominantným faktorom, ale skôr s kombináciou viacerých navzájom prepojených bariér. Približne polovica zriaďovateľov nevedela identifikovať hlavný dôvod nízkej zaškolenosti v obciach s voľnou kapacitou, alebo nepovažovala tento problém za relevantný. Spomedzi uvádzaných príčin bol najčastejšie identifikovaný postoj rodičov k predprimárnemu vzdelávaniu (25,6 % zriaďovateľov). Tento výsledok však treba interpretovať ako percepciu lokálnych aktérov, nie ako priamo overenú charakteristiku rodín. Môže poukazovať na význam faktorov, ako sú skúsenosti rodičov so vzdelávacím systémom, dôvera vo verejné inštitúcie či orientácia v povinnostiach spojených s predprimárnym vzdelávaním (Kusá 2013; Lukšík 2019; Majerčíková – Lorencová 2021), ich konkrétny význam však v tomto prípade dostupné údaje neumožňujú overiť. Využívanie lokálnej ponuky môže byť ovplyvnené aj každodennou priestorovou mobilitou rodín. Zriaďovatelia poukazovali na dochádzku rodičov za prácou a zápis detí do materských škôl v mieste ich zamestnania. Hoci približne 80 % detí navštevuje zariadenie v mieste bydliska (Šveda et al. 2026), zosúlaďovanie výberu materskej školy s pracovnými destináciami rodičov môže v časti obcí prispievať k nesúladu medzi lokálnou ponukou a reálnym využívaním kapacít (Rišová 2025; Rišová – Chorvát 2026).

Z pohľadu sociálnej politiky je preto problematické riešiť všetky bariéry rovnakým typom intervencie. Nedostatok kapacít si vyžaduje investície do infraštruktúry, zatiaľ čo personálne, sociálne, jazykové, kultúrne či informačné bariéry si vyžadujú odlišné opatrenia. Diferenciácia bariér podľa veľkosti obce preto podporuje potrebu diferencovaných implementačných stratégií, ktoré zohľadňujú nielen charakter aktuálnych problémov, ale aj rozdielne možnosti samospráv na ne reagovať. Schopnosť samospráv zvládať implementáciu pritom súvisí aj s ich pripravenosťou na budúci vývoj. Predstavy zriaďovateľov o budúcnosti úzko súvisia s aktuálnou kapacitnou situáciou. Tam, kde kapacita postačuje, dominuje očakávanie stability; naopak, samosprávy s nedostatočnou kapacitou častejšie uvažujú o jej rozšírení. Tento vzťah poukazuje na spätnú väzbu medzi súčasnou inštitucionálnou kapacitou a budúcou schopnosťou reagovať na zmeny v dopyte. V kontexte ďalšieho rozširovania povinného predprimárneho vzdelávania je preto otázkou, do akej miery budú všetky samosprávy schopné reagovať na rastúci rozsah zákonného nároku za rozdielnych lokálnych podmienok.

Naše zistenia tak podporujú širšiu sociologickú otázku, do akej miery môže decentralizovaná implementácia verejnej politiky reprodukovať rozdiely medzi

územiami. Význam lokálnej úrovne potvrdzuje aj medzinárodný výskum, ktorý poukazuje na výrazné regionálne a lokálne rozdiely v poskytovaní služieb starostlivosti a vzdelávania v ranom detstve (Da Roit – Le Bihan 2019) a na rozdielne implementačné praktiky vznikajúce pri delegovaní zodpovednosti na samosprávy (Homme et al. 2024). Lokálna autonómia však môže umožniť pružnejšie reagovať na špecifické potreby obyvateľstva. Riziko nerovných výsledkov vzniká najmä vtedy, keď je lokálna zodpovednosť kombinovaná s rozdielmi v zdrojoch, kapacitách a sociálnych podmienkach samospráv. Rovnaký formálny nárok tak môže byť v jednotlivých územiach realizovaný za odlišných podmienok.

Prínos nášho výskumu preto spočíva najmä v posunutí pozornosti od individuálneho rozhodovania rodičov a od samotnej priestorovej dostupnosti k úrovni lokálnej implementácie. Doterajší výskum predprimárneho vzdelávania na Slovensku sa významne venoval priestorovému rozmiestneniu zariadení, dostupnosti a rozhodovaniu rodín. Perspektíva zriaďovateľov však umožňuje skúmať, ako sa národná politika premieta do každodennej organizačnej a rozhodovacej praxe samospráv. Výsledky zároveň ukazujú, že sociálne nerovnosti v prístupe k predprimárnemu vzdelávaniu nemožno vysvetľovať iba charakteristikami rodín, alebo priestorovou polohou zariadení. Relevantná je aj inštitucionálna kapacita územia.

Pri interpretácii výsledkov je potrebné zohľadniť limity výskumu. Do prieskumu sa zapojilo 537 samospráv, čo predstavuje 18,3 % všetkých slovenských obcí, preto výsledky nemožno interpretovať ako reprezentatívny odhad situácie vo všetkých slovenských samosprávach. Poskytujú však analyticky významný obraz percepcií zriaďovateľov, ktorí sa do výskumu zapojili. Limitom je aj percepčný charakter údajov. Výpovede starostov a primátorov poskytujú dôležitý pohľad na lokálnu implementáciu, ale neumožňujú priamo overiť objektívnu intenzitu jednotlivých bariér ani kauzálne vzťahy medzi charakteristikami samospráv a účasťou detí. Výskum zároveň nezachytáva perspektívu rodičov a pedagogických pracovníkov, preto najmä pri interpretácii kultúrnych, jazykových a motivačných bariér je potrebné rozlišovať medzi skúsenosťou rodín a spôsobom, akým ju vnímajú zriaďovatelia. Napriek týmto obmedzeniam výsledky poukazujú na viaceré systémové otázky, ktoré sú relevantné pre ďalšie smerovanie politiky predprimárneho vzdelávania na Slovensku.

Zistenia možno vnímať ako relevantné aj pre ďalší vývoj slovenskej politiky predprimárneho vzdelávania. Rozširovanie povinnosti na mladšie vekové skupiny zvyšuje nároky na kapacitu, personálne zabezpečenie a organizačnú pripravenosť samospráv. Ak má byť univerzálny nárok sprevádzaný aj reálnou rovnosťou prístupu, implementačná politika musí zohľadňovať rozdielne podmienky jednotlivých území. Nejde pritom iba o objem finančných zdrojov, ale

aj schopnosť samospráv pretaviť ich do dostupných služieb a cielene reagovať na sociálne skupiny, pre ktoré formálny nárok nemusí znamenať jeho reálne využitie. Výskum tak ukazuje, že otázku predprimárneho vzdelávania nemožno redukovať na problém počtu miest v materských školách. Ide zároveň o otázku distribúcie verejných zdrojov, lokálnej inštitucionálnej kapacity a sociálne diferencovaného využívania verejnej služby. Práve napätie medzi univerzálnym politickým nárokom a diferencovanými podmienkami jeho lokálnej realizácie predstavuje významný sociologický problém, ktorý by mal byť predmetom ďalšieho výskumu.

Záver

Výskum ukázal, že implementáciu povinného predprimárneho vzdelávania na Slovensku nemožno chápať ako homogénny proces realizovaný za rovnakých podmienok vo všetkých samosprávach. Dostupnosť a praktická realizácia predprimárneho vzdelávania sú formované kombináciou finančných, kapacitných, personálnych, organizačných a sociálnych podmienok, ktoré sa medzi obcami líšia. Hlavný výsledok výskumu preto nespočíva iba v identifikácii rozdielov medzi samosprávami, ale v zistení, že odlišné lokálne podmienky sú spojené s odlišnými typmi implementačných problémov. Výsledky zároveň ukazujú, že populačná veľkosť obce sama osebe nie je mechanizmom vysvetľujúcim tieto rozdiely, ale skôr indikátorom širšieho súboru lokálnych charakteristík. Finančné problémy boli častejšie uvádzané v menších obciach, zatiaľ čo vo väčších sídlach zriaďovatelia častejšie poukazovali na problémy spojené s postojmi rodičov a sociokultúrnymi bariérami. Kapacitné a personálne problémy pritom nevykazovali jednoduchý lineárny vzťah k veľkosti obce. Lokálnu diferenciáciu potvrdzuje aj výška poplatkov za predprimárne vzdelávanie a rozdielna pripravenosť samospráv reagovať na budúce zmeny v dopyte.

Zistenia zároveň poukazujú na potrebu rozlišovať medzi formálnou dostupnosťou predprimárneho vzdelávania a reálnou možnosťou jeho využitia. Samotná existencia voľného miesta nemusí zabezpečiť účasť všetkých detí, rovnako ako samotné odstránenie finančných bariér nemusí viesť k odstráneniu ostatných prekážok. Sociálne, ekonomické, priestorové a inštitucionálne mechanizmy sa pritom môžu v konkrétnych lokalitách vzájomne kombinovať a posilňovať. Perspektíva zriaďovateľov tak dopĺňa doterajšie poznatky o priestorovej dostupnosti a rozhodovaní rodín o lokálnu implementačnú dimenziu.

Z teoretického hľadiska výsledky poukazujú na význam lokálnej úrovne pri realizácii univerzálne formulovanej verejnej politiky. Národne definovaný nárok sa v praxi realizuje v prostredí rozdielnych zdrojov, kapacít a sociálnych podmienok. Decentralizácia pritom sama osebe nemusí viesť k nerovnostiam;

lokálna autonómia môže umožňovať pružnejšie reagovať na špecifické potreby obyvateľstva. Riziko nerovných výsledkov však rastie tam, kde je lokálna zodpovednosť spojená s výrazne rozdielnymi možnosťami samospráv zabezpečiť poskytovanie služby.

Pre verejnú politiku z toho vyplýva potreba diferencovaných implementačných stratégií. V lokalitách s nedostatočnými kapacitami je potrebné reagovať predovšetkým rozvojom infraštruktúry, inde môže byť rozhodujúcim problémom personálne zabezpečenie, finančné možnosti samosprávy alebo sociálne bariéry na strane rodín. Rozširovanie zákonného nároku na predprimárne vzdelávanie preto nebude pre všetky samosprávy predstavovať rovnakú úlohu. Ak má byť univerzálny nárok sprevádzaný aj reálnou rovnosťou prístupu, podpora samospráv musí zohľadňovať rozdielne lokálne podmienky a kombinovať infraštruktúrne, personálne, finančné a sociálne opatrenia.

Angelika Švecová *pôsobí na Katedre regionálnej geografie a rozvoja regiónov na Prírodovedeckej fakulte Univerzity Komenského v Bratislave. Dlhodobo sa venuje regionálnemu rozvoju a regionálnej politike, skúmaniu regionálnych disparít, hodnoteniu socioekonomickej úrovne regiónov a sociálnej inklúzii.*

František Križan *pôsobí na Katedre regionálnej geografie a rozvoja regiónov Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Jeho výskumné aktivity rozvíjajú najmä geografiu terciárnej sféry so zreteľom na maloobchod, spotrebu a školstvo v širšom spektre regionálnych analýz.*

Michala Sládeková Madajová *pôsobí v Geografickom ústave SAV, v. v. i., ako aj na Katedre regionálnej geografie a rozvoja regiónov Prírodovedeckej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave. Vo vedeckej oblasti sa zameriava na aplikáciu štatistických metód a časovo-priestorovú analýzu v regionálnej geografii.*

Ivan Chorvát *pôsobí na Katedre sociológie a sociálnej antropológie Filozofickej fakulty UMB v Banskej Bystrici. Venuje sa sociológii rodiny, vzdelania, turizmu, voľného času, spotreby a životného štýlu.*

LITERATÚRA

AVELLANEDA, C. N. – GOMES, R. C., 2015: Is Small Beautiful? Testing the Direct and Nonlinear Effects of Size on Municipal Performance. Public Administration Review, 75(1), 137-149. DOI: https://doi.org/10.1111/puar.12307

BARANYAI, E., 2023: The Socio-Economic Status of Neighbourhoods and Access to Early Childhood Education. Child Indicators Research, 16(3), 1019-1048. DOI: https://doi.org/10.1007/s12187-022-10007-9

BARNETT, W. S., 2011: Effectiveness of Early Educational Intervention. Science, 333(6045), 975-978. DOI: https://doi.org/10.1126/science.1204534

BOURDIEU, P., 2011: The Forms of Capital. In: Granovetter, M. (ed.). The Sociology of Economic Life. (pp. 78-92). London: Routledge.

BUČEK, J., 2013: History and Present of Regional and Multi-level Governance in Slovakia. In: Kovács, I. P., Scott, J., Gál, Z. (eds.). Territorial Cohesion in Europe. (pp. 435-443). Pécs: Institute for Regional Studies, Hungarian Academy of Sciences.

BUČEK, J., 2025: Autonómia miestnej samosprávy a odolnosť na Slovensku. Acta Geographica Universitatis Comenianae, 69(2), 117-155.

CAPPELEN, A. – LIST, J. – SAMEK, A. – TUNGODDEN, B., 2020: The Effect of Early-Childhood Education on Social Preferences. Journal of Political Economy, 128(7), 2739-2758. DOI: https://doi.org/10.1086/706858

CARLBAUM, S. – LINDGREN, J. – BENERDAL, M. – RÖNNBERG, L., 2024: The Local Market Makers: Swedish Municipalities As Preschool Quasi-Market Organisers. Education Inquiry, 15(1), 63-84. DOI: https://doi.org/10.1080/20004508.2023.2234649

CVTI, 2025: Dochádzka do MŠ 2021–2025. Interný materiál. Bratislava: Centrum vedecko-technických informácií SR.

DA ROIT, B. – LE BIHAN, B., 2019: Cash for Long-Term Care: Policy Debates, Visions, and Designs on the Move. Social Policy & Administration, 53(4), 519-536. DOI: https://doi.org/10.1111/spol.12506

DANIELOVÁ, K. – KRIŽAN, F. – BILKOVÁ, K., 2024: Kam pôjdeme „flexiť“? Správanie tínedžerov v nákupných centrách v Bratislave. Sociológia - Slovak Sociological Review, 56(1), 57-81. DOI: https://doi.org/10.31577/sociologia.2024.56.1.3

DE VRIES, M. S. – SOBIS, I., 2019: The Potential Capacity of Hamlets: Comparative Research on Small European Municipalities. Central European Public Administration Review, 17(1), 199-220. DOI: https://doi.org/10.17573/cepar.2019.1.10

DEBARYSHE, B. D. – IM, S. – AZUMA, J. – STERN, I. – NGUYEN, M. – CHEN, Q., 2024: Close to Home: Family-Centered Spatial Analysis of Access to Early Care and Education. Early Childhood Research Quarterly, 68, 123-134. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2024.04.003

EARLE, A. – MILOVANTSEVA, N. – HEYMANN, J., 2018: Is Free Pre-primary Education Associated with Increased Primary School Completion? A Global Study. International Journal of Child Care and Education Policy, 12(1), 13. DOI: https://doi.org/10.1186/s40723-018-0054-1

FILAKOVSKÁ BOBÁKOVÁ, D. – VESELSKÁ, Z. D., 2024: Early Childhood in Marginalized Roma Communities: Health Risks and Health Outcomes.

International Journal of Public Health, 69, 1606784. DOI: https://doi.org/10.3389/ijph.2024.1606784

FREDMAN, S. – DONATI, G. – NAICKER, S., 2022: New Beginnings: The Right to Equality and Early Childhood Care and Education. South African Journal on Human Rights, 38(3-4), 167-191. DOI: https://doi.org/10.1080/02587203.2023.2214372

GURŇÁK, D. – ŠVECOVÁ, A., 2026: Socialist Era and the Development of Kindergartens in Czechoslovakia: A Comparative Study of the Czech and Slovak Republics. Geografický časopis/Geographical Journal, 78(2), 75-84. DOI: https://doi.org/10.31577/geogrcas.2026.78.2.01

HECKMAN, J. J., 2006: Skill Formation and the Economics of Investing in Disadvantaged Children. Science, 312(5782), 1900-1902. DOI: https://doi.org/10.1126/science.1128898

HERMES, H. – LERGETPORER, P. – PETER, F. – WIEDERHOLD, S., 2025: Application Barriers and the Socioeconomic Gap in Child Care Enrollment. Journal of the European Economic Association, 23(3), 1133-1172. DOI: https://doi.org/10.1093/jeea/jvae054

HOMME, A. – LUDVIGSEN, K. – DANIELSEN, H., 2024: Layering and Institutional Change: Framework Plan Revision in Norwegian Early Childhood Education and Care. Journal of Educational Change, 25(3), 635-653. DOI: https://doi.org/10.1007/s10833-024-09512-1

CHORVÁT, I. – BABIAKOVÁ, S., 2025: Čítanie, voľný čas a vzdelávacie orientácie žiakov: školské a rodinné súvislosti. Banská Bystrica: Belianum.

JENSEN, C., 2025: Beyond Census Metrics: Toward a More Inclusive Understanding of Rurality and Its Effects on Organizational Capacities in Georgia. The American Review of Public Administration, 55(7-8), 593-614. DOI: https://doi.org/10.1177/02750740251355241

KAŠČÁK, O. – BETÁKOVÁ, E., 2014: Vzdelávanie a školovanie v ranom veku v sociálne diferencovanej perspektíve matiek. Sociológia - Slovak Sociological Review, 46(1), 5-24.

KRIŽAN, F. – SLÁDEKOVÁ MADAJOVÁ, M. – RIŠOVÁ, K. – ŠVECOVÁ, A. – CHORVÁT, I., 2025: Preferencie rodičov pri výbere predškolského zariadenia: výsledky reprezentatívneho prieskumu na Slovensku. Sociológia - Slovak Sociological Review, 57(1), 25-53. DOI: https://doi.org/10.31577/sociologia.2025.57.1.2

KÜÇÜKTURAN, A. G. – AKBABA ALTUN, S., 2017: Motivations and Barriers in Promoting Preschool Education. Educational Sciences: Theory and Practice, 17(4), 1433-1450. DOI: https://doi.org/10.12738/estp.2017.4.0368

KULIC, N. – SKOPEK, J. – TRIVENTI, M. – BLOSSFELD, H. P., 2017: Childcare, Early Education, and Social Inequality: Perspectives for a Cross-national and Multidisciplinary Study. In: Blossfeld, H-P., Kulic, N., Skopek, J., & Triventi, M. (eds.). Childcare, Early Education, and Social Inequality (pp. 3-28). Cheltenham: Edward Elgar Publishing

KULIC, N. – SKOPEK, J. – TRIVENTI, M. – BLOSSFELD, H. P., 2019: Social Background and Children's Cognitive Skills: The Role of Early Childhood Education and Care in a Cross-national Perspective. Annual Review of Sociology, 45(1), 557-579. DOI: https://doi.org/10.1146/annurev-soc-073018-022401

KUSÁ, Z., 2013: Slovenský vzdelávací systém a udržiavanie nerovností. In: Tížik, M. (ed.) Pierre Bourdieu ako inšpirácia pre sociologický výskum. (s. 217-244) Bratislava: Sociologický ústav SAV.

LESEMAN, P. – SLOT, P. , 2014: Breaking the Cycle of Poverty: Challenges for European Early Childhood Education and Care. European Early Childhood Education Research Journal, 22(3), 314-326. DOI: https://doi.org/10.1080/1350293X.2014.912894

LESEMAN, P. – SLOT, P., 2025: Strong Early Childhood Education and Care Systems for the Future: A Conceptual Framework for Thematic Analyses. OECD Education Working Papers 329. Paris: OECD Publishing. https://ideas.repec.org/p/oec/eduaab/329-en

LUKŠÍK, I., 2019: Children from Marginalised Roma Communities at the School Gates: The Disconnect Between Majority Discourses and Minority Voices. Early Childhood Education Journal, 47(6), 665-675. DOI: https://doi.org/10.1007/s10643-019-00959-z

MAJERČÍKOVÁ, J., 2017: Odklady povinné školní docházky v perspektivě učitelek mateřských škol. Orbis scholae, 11(1), 9-30. DOI: https://doi.org/10.14712/23363177.2017.14

MAJERČÍKOVÁ, J. – LORENCOVÁ, S., 2021: The Attitudes of Parents Towards the Introduction of Compulsory Pre-school Education in Slovakia. Acta Educationis Generalis, 11(3), 105-124. DOI: https://doi.org/10.2478/atd-2021-0023

MIHÁLIK, J. – HORVÁTH, P. – ŠVIKRUHA, M., 2019: Give Me Liberty or Give Me Money: the Fiscal Decentralization and Autonomy of Regional Governance in Slovakia. European Journal of Government and Economics, 8(1), 96-109. DOI: https://doi.org/10.17979/ejge.2019.8.1.4573

MŠMVVM, 2026: Manuál. Predprimárne vzdelávanie. Ministerstvo školstva, vedy, výskumu a mládeže Slovenskej republiky.

NESTOROVÁ DICKÁ, J., 2011: Transformácia siete predškolských zariadení v Košiciach po roku 1989. Geographia Cassoviensis, 5(2), 77-92.

NESTOROVÁ DICKÁ, J. – LIPTÁK, F., 2024: Regional Fertility Predictors Based on Socioeconomic Determinants in Slovakia. Journal of Population Research, 41(3), 20. DOI: https://doi.org/10.1007/s12546-024-09340-3

NESTOROVÁ DICKÁ, J. – NOVOTNÝ, L. – PREGI, L. – KULLA, M., 2026: Modelling School Capacity Demand Under Rapid Suburbanization: A Case Study of the Košice Urban Region Following a Major Industrial Investment. Geografický časopis/Geographical Journal, 78(3), 151-168. DOI: https://doi.org/10.31577/geogrcas.2026.78.3.03

PAVOLINI, E. – VAN LANCKER, W., 2019: The Matthew Effect in Childcare Use: a Matter of Policies or Preferences? In: Busemeyer, M. R., de la Porte, C.,

Garritzmenn, J. L., & Pavolini, E. (eds.). The Future of the Social Investment State (pp. 78-93). London: Routledge.

RAIKES, A. – RAO, N. – YOSHIKAWA, H. – COHRSSEN, C. – BEHRMAN, J. – CAPPA, C. – DEVERCELLI, A. – BOO, F. L. – MCCOY, D. – RICHTER, L., 2023: Global Tracking of Access and Quality in Early Childhood Care and Education. International Journal of Child Care and Education Policy, 17(1), 14. DOI: https://doi.org/10.1186/s40723-023-00116-5

RIŠOVÁ, K., 2025: Home-work-kindergarten Spatial Separation and Mothers' Commuting: A Case Study of the Bratislava Suburban Region (Slovakia). Moravian Geographical Reports, 33(3), 155-162. DOI: https://doi.org/10.2478/mgr-2025-0012

RIŠOVÁ, K. – CHORVÁT, I., 2026: Parental Roles in Child Transport: Examining Gender and Municipality Size in a Post-Socialist Context. Geographia Polonica, 99(2), 237-254. DOI: https://doi.org/10.7163/GPol.0325

SLÁDEKOVÁ MADAJOVÁ, M. – ŠVEDA, M., 2026: Normative and Functional Catchment Areas of Kindergartens: a Case Study of Network Optimization in the Banská Bystrica Region, Slovakia. Geografický časopis/Geographical Journal, 78(3), 169-180. DOI: https://doi.org/10.31577/geogrcas.2026.78.3.04

SLÁDEKOVÁ MADAJOVÁ, M. – ŠVECOVÁ, A. – KRIŽAN, F., 2025: Where Should the Support for Preschool Education Be Directed? A Case Study from Slovakia. Moravian Geographical Reports, 33(4), 249-263. DOI: https://doi.org/10.2478/mgr-2025-0020

SLÁDEKOVÁ MADAJOVÁ, M. – ŠVEDA, M. – VÝBOŠŤOK, J., 2021: Bude miesto pre všetky deti? Kapacita predškolských zariadení v Bratislavskom samosprávnom kraji. Geografický časopis, 73(4), 301-322. DOI: https://doi.org/10.31577/geogrcas.2021.73.4.16

SLEPIČKOVÁ, L. – FUČÍK, P., 2018: Využívání předškolního vzdělávání v České republice: Komu chybí místa ve školkách?. Czech Sociological Review, 54(1), 35-61. DOI: https://doi.org/10.13060/00380288.2018.54.1.395

ŠVECOVÁ, A. – TOLMÁČI, A., 2025: Pre-primary Education in Slovakia over the Last Three Decades: Temporal and Spatial Analysis. Geografický časopis/Geographical Journal, 77(1), 33-42. DOI: https://doi.org/10.31577/geogrcas.2025.77.1.03

ŠVECOVÁ, A. – SLÁDEKOVÁ MADAJOVÁ, M. – KRIŽAN, F., 2025: Predškolské vzdelávanie na Slovensku z aspektu priestorovej dostupnosti a sociálnej spravodlivosti. Bratislava: Geografický ústav SAV.

ŠVEDA, M. – KRIŽAN, F. – VÝBOŠŤOK, J., 2026: Visualising Excess Commuting to Kindergartens. Journal of Maps, 22(1), 1-9. DOI: https://doi.org/10.1080/17445647.2026.2638044

UNESCO, 2021: Right to Pre-Primary Education: A Global Study. Paríž: UNESCO. DOI: https://doi.org/10.54675/NWYU4732

VÄLIMÄKI, S. – LAMMI-TASKULA, J. – MESIÄISLEHTO, M. – NÄRVI, J., 2024: Growing Inequality and Diverging Paths in Early Childhood Education and Care:

Educational Disparities in Europe. Journal of International and Comparative Social Policy, 40(1), 93-108. DOI: https://doi.org/10.1017/ics.2024.13

VAN DE KUILEN, L. – LESEMAN, P. P. M. – DE WOLF, I. M., 2023: Influence of Local ECEC Policy on the Quality of ECEC Centers in the Netherlands. Early Childhood Research Quarterly, 63, 240-248. DOI: https://doi.org/10.1016/j.ecresq.2022.12.011

VAN LANCKER, W. – GHYSELS, J., 2016: Explaining Patterns of Inequality in Childcare Service Use Across 31 Developed Economies: A Welfare State Perspective. International Journal of Comparative Sociology, 57(5), 310-337. DOI: https://doi.org/10.1177/0020715216674252

VANDENBROECK, M., 2020: Early Childhood Care and Education Policies that Make a Difference. In: Nieuwenhuis, R., & Van Lancker, W. (eds.). The Palgrave Handbook of Family Policy (pp. 169-191). Cham: Springer International Publishing.

VANDENBROECK, M. – LENAERTS, K. – BEBLAVÝ, M., 2018: Benefits of Early Childhood Education and Care and the Conditions for Obtaining Them. Luxembourg: Publications Office of the European Union. DOI: https://doi.org/10.2766/20810

VAŇO, B. – BLEHA, B., 2025: Simulácie dopadov zmien plodnosti a migrácie na budúci demografický vývoj na Slovensku a v jeho okresoch. Geografický časopis/Geographical Journal, 77(4), 171-182. DOI: https://doi.org/10.31577/geogrcas.2025.77.4.01

VÝBOŠŤOK, J. – KRIŽAN, F., 2026: Accessibility of Kindergartens and Identification of Childcare Deserts in Urban Environment: A Case Study from Bratislava, Slovakia. Geografický časopis/Geographical Journal, 78(2), 95-105. DOI: https://doi.org/10.31577/geogrcas.2026.78.2.03

VÝBOŠŤOK, J. – KRIŽAN, F. – SLÁDEKOVÁ MADAJOVÁ, M., 2025: Proximity to Kindergartens and Housing Price: The Case of Bratislava Hinterland. Slovenský národopis, 73(3), 380-402. DOI: https://doi.org/10.31577/SN.2025.3.31

Príloha: Otázky z dotazníkového prieskumu

ID	Znenie otázky a možných odpovedí
Q01	Identifikácia obce (názov, okres, kraj, ID)
Q02	Prítomnosť materskej školy v obci: A. V obci sa nachádza materská škola (alebo iná forma vzdelávania detí vo veku 3–6 rokov) B. Bola, ale už nie je C. Nikdy nebola
Q03	Uveďte hlavný dôvod jej zrušenia:
Q03a	Aký je hlavný dôvod (faktor), že v obci sa materská škola nenachádza:
Q04	Spádová materská škola pre vašu obec sa nachádza (uveďte obec):
Q05	Prečo práve s touto obcou ste podpísali dohodu o poskytovaní predprimárneho vzdelávania? A. Je geograficky (časovo, vzdialenosťou) najbližšie B. Nie je geograficky najbližšie, ale má voľné kapacity C. Iný dôvod, konkretizujte
Q06	Uveďte najdôležitejšie problémy (max. tri), s ktorými sa samospráva stretáva pri zabezpečení povinnej predškolskej dochádzky:
Q07	Opíšte nástroje, ktoré využíva vaša samospráva na zabezpečovanie povinnej predškolskej dochádzky (z kompetencií zriaďovateľa):
Q08	Má Vaša obec dostatočnú kapacitu v materskej škole na uspokojenie všetkých žiadostí o umiestnenie dieťaťa od troch rokov veku? A. Áno B. Nie
Q08b	Opíšte aké riešenia využíva samospráva na naplnenie litery Školského zákona o právnom nároku dieťaťa od troch rokov na miesto v materskej škole:
Q09	Z uvedených vyberte jeden faktor, ktorý ako zriaďovateľ materskej školy považujete za rozhodujúci pri výbere zariadenia: A. Cena B. Kapacitná dostupnosť C. Dochádzková dostupnosť (vzdialenostná/časová) D. Strava E. Zameranie a ponúkané aktivity F. Povesť G. Prevádzková doba H. Iné (konkretizujte)

Q10	Aký je podľa Vás hlavný dôvod nízkej účasti detí na predškolskom vzdelávaní? A. Chýbajúce kapacity B. Jazykové bariéry C. Kultúrne bariéry D. Finančné bariéry E. Vzdialenosť do materskej školy F. Prevádzková doba G. Iné, konkretizujte
Q11	Mnohé obce majú voľné kapacity v materských školách a zároveň nízku zaškolenosť. Čo je podľa Vás hlavným dôvodom takéhoto stavu?
Q12	Čo by podľa Vás zvýšilo zaškolenosť detí?
Q13	Máte problémy so zabezpečením povinnej predškolskej dochádzky v súvislosti s marginalizovanými skupinami? A. Netýka sa našej obce B. Nie C. Áno, uveďte aké (komentár)
Q14(A)	Aká je v súčasnosti výška poplatku za materskú školu na jedno dieťa za mesiac vo vašej obci?
Q14(B)	Aká výška poplatku na jedno dieťa za mesiac by pokryla reálne náklady prevádzky materskej školy vo vašej obci?
Q15	Podľa Vás, navštevovalo by materskú školu viac detí, keby bola úplne zdarma? A. Áno (komentár) B. Nie (komentár)
Q16	Odpustenie poplatkov je kompetenciou zriaďovateľa, čiže prevažne obce – boli by ste schopní znížiť/odpustiť časť, prípadne plnú výšku poplatku za materskú školu (vrátane stravy a školských pomôcok)? A. Áno (komentár) B. Nie (komentár)
Q17	Súhlasíte so zisteniami Štátnej školskej inšpekcie, zaškolenosť v predprimárnom vzdelávaní aktuálne najviac súvisí s kapacitami materskej školy a s výškou príjmov rodičov? A. Áno (komentár) B. Nie (komentár)

Q18	Zhodnoťte možnosti rozvoja materskej školy vo vašej obci v najbližších piatich rokoch: A. MŠ bude možno zriadená B. MŠ bude zriadená C. MŠ zanikne D. MŠ pravdepodobne zanikne E. MŠ bude fungovať v súčasnom režime F. MŠ bude potrebovať navýšenie kapacity G. Bude zriadená ďalšia MŠ H. Neviem posúdiť
Q18 (komentár)	Zhodnoťte možnosti rozvoja materskej školy vo vašej obci v najbližších piatich rokoch: [Komentár]

Poznámka: MŠ – materská škola